

Війна світів. Невидимець (збірник)
Герберт Уеллс

Поринь у світ пригод
«Війна світів» і «Невидимець» Герберта Уеллса, написані в кінці XIX століття, до цього часу залишаються джерелом натхнення для поколінь письменників-фантастів, кіномитців і музикантів, для тих, хто роздумує над трагічністю екзистенційного стану невидимості чи слідкує за пригодами невидимця, хто прогнозує майбутнє цивілізації чи просто мріє про завтрашній день. Це книжки про беззахисність людства перед невідомими силами Всесвіту й людини – перед спокусою абсолютної влади, яку може дарувати наука.

Герберт Уеллс

Війна світів

Невидимець

© Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2016

© Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2016

На обкладинці використано ілюстрацію Едуарда Новікова

Війна світів

Книга 1

Прибуття марсіан

Розділ I

Напередодні війни

Наприкінці дев'ятнадцятого століття ніхто не міг навіть уявити, що за людьми і всіма їхніми справами пильно й невідривно стежать більш розвинені, але так само смертні істоти, що людей досліджують і дуже уважно, так само як люди, своєю чергою, вивчають мікроскопічні найпростіші організми, що живуть і розмножуються у краплі води. Люди, поглинуті власними турботами, певні, що вони мають владу над матерією. Але ж так, мабуть, вважають і нижчі організми, що їх ми розглядаємо під мікроскопом. Ніхто не міг навіть уявити, що в космосі може критися загроза існуванню людства, здавалася фантастичною навіть думка про те, що на інших планетах теж може бути життя. Цікаво, що припускалося: на Марсі живуть люди, рівень розвитку яких нижчий за наш, але вони завжди раді прийняти і привітати нас як своїх просвітників і вчителів. А насправді в цей час істоти, розвинені вище за нас настільки, наскільки ми розвинені вище за доісторичних тварин, істоти, розум яких холодний і жорстокий, плекали щодо нас ворожі плани і намірялися втілити їх у життя.

На початку двадцятого століття ілюзіям настав кінець.

Нагадаємо читачеві, що планета Марс обертається навколо Сонця на середній відстані 140 000 000 миль, дістаючи від нього вполовину менше тепла й світла, ніж Земля. Якщо гіпотеза про туманність правильна, то Марс старіший від нашої планети і життя на ньому значно давніше за життя на Землі. Його маса в сім разів менша від земної, тому він швидше охолонув до тієї температури, за якої може виникнути життя. На Марсі є повітря, вода й усе інше, що потрібно для розвитку органічної матерії.

Але люди у своїй пихатості та марнославності вважають, що вони єдині у Всесвіті і не можуть навіть припустити, що Марс може бути населений розумними істотами, що у своєму розвитку стоять вище за землян. Так само ніхто й помислити не міг, що коли Марс перебуває на більшій відстані від Сонця, старший за Землю і вчетверо менший від неї за площею поверхні, то й життя на ньому, яке почалося набагато раніше, тепер набагато ближче до кінця.

На Марсі, безсумнівно, вже давно почалося охолодження, яке неминуче почнеться колись і на Землі, у його екваторіальній частині температура опівдні наближається до тієї, яка буває найхолоднішої пори року на Землі. Атмосфера на Марсі набагато більше розріджена, ніж на Землі. Океани на Марсі постійно висихають і вкривають тепер тільки третину його поверхні. На полюсах Марса накопичено величезну кількість льоду, і, танучи, він періодично затоплює зони помірного поясу; це відбувається через те, що чергування пір року на Марсі відбувається набагато повільніше, ніж на Землі. Планета марсіан майже остаточно виснажена, тоді як для нас це ще дуже далека перспектива. Оскільки конче потрібно якось вирішувати проблему, марсіани, зі сповненими рішучості серцями, міцною волею, ще більш напружили розум і зрозуміли, що за 35 000 000 миль у напрямку до сонця у космічних просторах є затишна зелена планета з рослинністю, водою, атмосферою, плодюча, заселена і простора, з укритим хмарами небом і морями, по яких плавають судна, - зрозуміли, маючи такі прилади і

знання, про які ми, земляни, можемо ще тільки мріяти, і ця планета розбудила в них проблиск надії.

Ми – люди, що населяють Землю, – мусимо здаватись їм такими само примітивними і чужими, якими нам видаються мавпи і лемури. Відомо, що життя – це постійна боротьба за існування; і марсіанам, мабуть, це теж відомо. Марс охолоджується, а на Землі існує бурхливе життя, але воно видається їм життям недорозвинених істот.

Отже, єдиним рішенням і порятунком видавалося їм завоювати нову планету, яка ближча до Сонця і щороку, щопокоління насувалася на них.

Не засуджуймо марсіан, а згадаймо, як безжально й немилосердно ми, люди, винищували тварин, зокрема бізонів і додо, а також інші людські раси. Європейці за п'ятдесят років знищили майже всіх тасманійців, а це ж такі самі люди.

Тож чи маємо право засуджувати марсіан, які поводяться так само, як і ми?

Виявляється, марсіани щонайточніше розрахували політ до Землі – їхні знання в галузі математики, очевидно, сягнули далеко вперед порівняно з нашими – і підготувалися до польоту майже досконало. Якби дозволяли прилади, що ми маємо, ми б помітили небезпеку задовго до початку двадцятого століття. Науковці, наприклад Скіапареллі, стежили за червоною планетою, та не могли знайти пояснення спалахам, що періодично повторювалися, проте сумлінно наносили їх на карти. Весь цей час марсіани, мабуть, ретельно готувалися до польоту; до речі, хоч як дивно, протягом століть Марс вважали зорею війни.

Під час протистояння 1894 року на освітленому боці червоної планети Лікська обсерваторія, а потім Перротен у Ніцці та інші астрономи помітили яскраве сяйво. Англійці довідалися про це з журналу «Нейчер» від другого серпня. Я схильний вважати, що це означало відливання в надрах Марса величезної гармати, з якої марсіани стріляли в Землю. Дивні явища, не розгадані й сьогодні, спостерігалися поблизу того сяйва і під час двох наступних протистоянь.

Перший грім ударив шість років тому. Коли Марс підійшов до протистояння, Лавел із Яви телеграфував астрономам про величезний вибух на ньому розжареного газу. Це сталося приблизно опівночі дванадцятого серпня, і спектроскоп, який використовував дослідник, показав надзвичайно велику кількість газів, головним чином водню, що, палаючи, з неймовірною швидкістю линули до Землі. Цей вогненний потік невдовзі зник із поля його зору. Лавел порівнював його з величезним спалахом, що вирвався з планети, як вогонь із гармати. Таке порівняння виявилось надзвичайно влучним.

Проте наступного дня газети не дали про цю подію жодного повідомлення, крім маленької статті в «Дейлі телеграф», і світ так нічого й не дізнався про одну з найбільших небезпек, які будь-коли загрожували людству. Певна річ, і я не знав би нічого про цей вибух, якби не зустрівся в Отершоу з відомим астрономом О'Гілві. Він був дуже занепокоєний звісткою Лавела і запропонував мені провести разом із ним ніч, спостерігаючи червону планету. Незважаючи на все, що довелося згодом пережити, я добре пам'ятаю ті години: чорна тиха обсерваторія, ліхтар у кутку, від нього падає на

підлогу бліде світло, цокання годинникового механізму, отвір у стелі, звідки видно всіяну зоряним пилом дивовижну безодню неба. Біля приладу майже незримо рухається О'Гілві. У телескоп видно кружальце цієї синьої безодні, в якій диск планети з ледь помітними смугами здається крихітною цяточкою. Червона планета була маленька, трохи більша за макове зернятко, й іскрилася ніжно і сріблясто. Здавалося, вона дрижить, а насправді це під впливом годинникового механізму вібрував телескоп, який тримав планету в полі зору.

Коли я спостерігав Марс, мені здавалося, ніби він то більше, то менше, віддаляючись, але це лише вводило мене в оману стомлене око. Сорок мільйонів миль було між нами й тією планетою, – сорок мільйонів миль суцільної порожнечі. Неможливо уявити собі весь безмір того простору, в якому плаває пил нашого Всесвіту! Пам'ятаю, поблизу планети було видно три світляні крапки, три безмежно далекі телескопічні зірочки, а довкола них простягалася невимовна темрява безмірної порожнечі. Ви знаєте, який вигляд має така безодня морозної зоряної ночі? А в телескопі вона здається ще глибшою. І ось там, зовсім невидиме через велику відстань і крихітний розмір, швидко й неухильно прямує до Землі крізь незбагненно великий простір, щомиті наближаючись на тисячі миль, мчало те, що було запущене до нас, те, що мало принести людству страшну війну, страждання і смерть. Стежачи тоді за Марсом, я й подумати не міг про це. І ніхто на всій Землі не міг навіть припустити можливості запущення такого ядра.

Цій ночі знову було спостережено вибух на далекій планеті. Я бачив його. Саме коли хронометр позначив північ, на планеті блиснув червоний спалах, і на її поверхні стало помітно невеликий виступ. Я сказав про це О'Гілві, й він відразу ж підійшов до телескопа. Ніч була душна, і мене мучила спрага. У темряві я незграбно, навромацки рушив до столика, на якому стояв сифон, коли О'Гілві скрикнув, побачивши, що розжарений газовий потік летить просто на нас.

Цій ночі марсіани запустили на Землю нове незриме ядро. Воно вилетіло рівно через двадцять чотири години після першого, з точністю до секунди. Пам'ятаю, я сидів у темряві; перед очима розпливалися зелені й червоні кола. Мені хотілося курити, я шукав огню, й на думці не маючи, що означав цей спалах і до яких наслідків він призведе. О'Гілві стежив за Марсом до першої години ночі. По тому ми засвітили ліхтаря і пішли до нього додому. Внизу темрява оповила Отершоу й Чертсі, де мирно спали сотні мешканців.

Ми довго сиділи вдвох, і О'Гілві висловлював припущення про умови життя на Марсі та про те, ніби його жителі подають нам сигнали. Він вважав, що або на планету посипалися метеорити, або там посилилась вулканічна діяльність. О'Гілві доводив мені, яка мала ймовірність, щоб еволюція організмів на двох, навіть і сусідніх, планетах відбувалася в одному напрямі.

– Один шанс проти мільйона за те, що Марс заселений, – казав він.

Сотні спостерігачів бачили полум'я і цієї ночі, і наступної, і десять ночей поспіль, і щоразу саме опівночі. Чому вибухи припинилися по десятій ночі, ніхто не брався пояснити. Може, гази від тих вибухів завдавали марсіанам шкоди. Густі хмари диму чи пилу, які було видно в найпотужніший

земний телескоп, набравши вигляду невеликих сірих хвилястих плям, миготіли в атмосфері планети й затінювали знайомі обриси.

Нарешті навіть газети зацікавилися цими явищами. Стали повсюдно з'являтися статейки про вибухи вулканів на Марсі. Пам'ятаю, гумористичний журнал «Панч» досить вдало скористався з цього в політичній карикатурі. І ніхто й не підозрював, що тим часом ядра, запущені марсіанами на Землю, летіли крізь світові простори зі швидкістю кількох миль за секунду, наближалися до нас щодня і щогодини. Тепер мені видається дуже дивним те, що люди перед лицем загибелі могли займатися нікчемними справами. Пригадую, як несказанно тішився Марктем, діставши нову фотографію Марса для ілюстрованого журналу, який він тоді редагував. Люди цього, уже пізнішого часу, заледве уявляють собі винахідливість журналів дев'ятнадцятого століття.

Щодо мене, то я саме тієї пори вчився їздити на велосипеді і забивав собі голову журналами, які обмірковували проблеми моралі у зв'язку з поступом цивілізації.

Одного пізнього вечора (перше запущене ядро було за 10 000 000 миль від нас) я вийшов з дружиною на прогулянку. Небо було всіяне зорями. Я пояснював дружині зодіакові знаки і показав на Марс, на маленьку цяточку, куди тепер було спрямовано безліч телескопів. Вечір був теплий. Юрби людей, що вийшли на прогулянку з Чертсі й Ейлворта, з піснями й музикою проходили повз нас, розходячись по домівках. У вікнах будинків світилося, люди влягалися спати. Від залізничної станції чувся гуркіт поїздів; відстань пом'якшувала його, і він звучав майже мелодійно. Дружина звернула мою увагу на червоні, зелені й жовті сигнальні вогні, що світилися на стовпах на тлі синього неба. Усе здавалося таким мирним, спокійним.

Розділ II

Летюча зірка

Настала ніч першої летючої зірки, її помітили ще вночі, коли вона летіла на схід над Вінчестером, залишаючи по собі вогненну лінію. Сотні людей, які дивились на неї, вважали, що це просто летюча зірка. Як казав Елбін, вона залишала високо в небі зелену смугу, яка ще кілька секунд світилась угорі.

Денінг, наш великий знавець, запевняв, що її було видно вже з висоти понад ста миль. Йому здалося, що вона впала за сотню миль від нас.

У той час я працював у кабінеті, але нічого не помітив, хоча мое французьке вікно виходило на Отершоу і штори було піднято: я любив дивитися на нічне небо. Але цей метеорит, найнезвичайніший з усіх, що коли-небудь падали на землю, упав саме тоді, коли я сидів у кабінеті, і якби я слушної миті підняв очі, то міг би його помітити. Дехто з тих, які бачили його політ, запевняли, що він рухався зі свистом, але я цього не

чув. Чимало жителів Беркшира, Серрея та Мідлсекса бачили, як він падав, і були певні, що це новий метеорит. Проте, здається, нікого з них не бажав дивитися на нього.

Тільки О'Гілві, що стежив за метеоритом і був певен, що він упав на вигоні між Горселом, Отершоу й Вокінгом, схопився вдосвіта і поспішив на пошуки. Коли розвиднілося, він нарешті таки знайшов його неподалік піщаного кар'єру. О'Гілві побачив велику яму, яку утворило це тіло при падінні. Навкруги між вересом височіли купи гравію та піску, які було видно за півтори милі. Зі східного боку вирви верес горів, і блакитний димок піднімався у високе світанкове небо.

Небесне тіло майже повністю зарилося в пісок і лежало між трісками розбитої ним сосни. Та його частина, яку було видно, нагадувала величезний осмалений циліндр, вкритий грубим лускатим шаром сірого нагару. Циліндр був ярдів тридцяти у перерізі. О'Гілві підійшов до цього громаддя, вражений розмірами й формою: зазвичай метеорити більше нагадують кулю. Циліндр так розігрівся, коли рухався крізь атмосферу, що до нього й тепер не можна було підступитися. Шум усередині циліндра О'Гілві пояснював нерівномірним охолодженням поверхні. Тоді він припустити не міг, що у циліндрі може щось перебувати.

О'Гілві стояв край ями, приголомшений формою і кольором небесного тіла, і починав здогадуватись про його справжнє призначення. Ранок був дивовижно тихий, лагідне сонце, що освітило сосновий ліс поблизу Вейбриджа, вже починало припікати. О'Гілві потім стверджував, що не чути було ні пташиного співу, ні подиху вітерця, тільки з того незрозумілого циліндра долинали якісь незрозумілі звуки.

Крім О'Гілві, на вигоні нікого не було.

Раптом О'Гілві здивувався, побачивши, що шар сірого нагару, який вкривав метеорит, почав обсіпатися. Цей нагар нагадував сніжинки або дощові краплі.

Раптом відвалився і впав на пісок цілий шмат нагару.

Душа О'Гілві втекла у п'яти.

Кілька хвилин він намагався зрозуміти, що б це значило, а потім поліз у яму до метеорита, щоб краще розгледіти. Він досі вважав, що нагар тільки через охолодження метеорита, хоча дивувався, чому це відбувається лише на верхній частині циліндра. Раптом О'Гілві побачив, що кругла вершина циліндра почала обертатися. Вона оберталася повільно, і він усвідомив це тільки тому, що чорна пляма, яка ще кілька хвилин тому була перед ним, зараз опинилася на протилежному боці. Але він не міг збагнути, в чому річ, поки не почув приглушений скрегіт і не побачив, що чорна пляма пересунулася ще трохи. Тільки тоді він збагнув, що це означало. Циліндр був штучний і в ньому була порожнина! Хтось невідомий ізсередини відкрочував покрішку!

– Боже милосердний! – скрикнув О'Гілві. – Там людина! Там люди! Вони мало не спеклися! Вони хочуть вилізити!

Наступної миті він уже пов'язав циліндр зі спалахом на Марсі.

Розуміння того, що в циліндрі закриті істоти, так його налякала, що він навіть забув про пекельний жар і підійшов упритул, аби допомогти відкрити кришку. На щастя, гаряче повітря вчасно зупинило його і він не встиг торкнутися розжареного металу. Якусь хвилину він стояв, не знаючи, що робити далі, а потім виліз із ями, загубивши капелюха, і що духу кинувся до Вокінга.

Було це приблизно о шостій годині.

Дорогою О'Гілві зустрів якогось візника і хотів розповісти, що сталося, але говорив так недоладно і мав такий дикий вигляд, що візник мовчки проїхав повз.

Так само звернувся О'Гілві і до служника у трактирі поблизу Горсельського мосту. Той подумав, що він взагалі божевільний, і хотів затягти його до трактиру. Це трохи охолодило астронома, і він, помітивши лондонського журналіста Гендерсона, який вже порався у садку, гукнув через паркан, намагаючись бути якомога переконливішим:

- Гендерсоне, чи бачили ви минулої ночі летючу зірку?

- А що? - спитав Гендерсон.

- Вона на Горсельському вигоні.

- Господи милосердний! - вигукнув журналіст. - Метеорит! Впав! Оце так!

- Але це щось більше, ніж простий метеорит. Це циліндр! Штучний циліндр. Там усередині щось є!

Гендерсон підвів голову, не випускаючи з рук лопату.

- Що? - перепитав він, наче недочувши.

О'Гілві розповів усе, що бачив. Хвилину Гендерсон роздумував. Потім кинув лопату, схопив піджака й поспішив на шлях. Разом вони кинулись на вигін.

Циліндр лежав на тому самому місці. Було тихо. Між кришкою та корпусом циліндра з'явилася блискуча смужка. Повітря зі свистом чи то проходило всередину, чи то виривалося назовні.

Вони прислухалися, постукали палицею, але, нічого не почувши, вирішили, що людина чи кілька людей усередині знепритомніли або померли.

Звісно, вони нічим не могли зарадити. Гукнувши кілька слів, вони побігли до міста по допомогу. Збуджені, скуйовджені й обсіпані піском, вони бігли залитою яскравим сонцем вуличкою, а крамарі саме відчиняли крамниці, а містяни - вікна у спальнях. Гендерсон гайнув на залізничну станцію, щоб якнайшвидше передати до Лондона телеграфом новину. Газети вже підготували населення до незвичайних новин.

Близько восьмої юрби вже мчали до вигону, бажаючи подивитися на «мертвих марсіан». Так починали розгортатися події. Вперше я почув про них від маленького газетяра близько дев'ятої, вийшовши по «Дейлі кронікл». Звісно, я був вражений і, не гаючи часу, вирушив до піщаного кар'єру.

Розділ III

На Горсельському вигоні

Біля великої вирви, в якій лежав циліндр, зібралося майже два десятки чоловік. Я вже розповідав, як виглядало те величезне небесне тіло. Навколо було обсмалено дерн і гравій, ніби від вибуху. Мабуть, великий удар спричинив загоряння. Гендерсона й О'Гілві я не побачив. Мабуть, вони вирішили, що біля циліндра зараз робити нічого, і пішли снідати.

Четверо чи п'ятеро хлопчаків сиділи біля ями; вони метляли ногами й розважалися, кидаючи камінці в циліндр, доки я не нагримав на них. Тоді вони почали бігати, туди-сюди, шмигаючи поміж дорослими.

Біля виврви я побачив ще двох велосипедистів, садівника-поденника, якого я час від часу наймав, дівча з крихіткою на руках, різник Грег із своїм малим, кілька роззяв та ще хлопців, які бували на побігеньках у гравців у гольф або тинялися біля станції.

Розмовляли мало. Англійський простолюди тоді ще не дуже розумівся на астрономії. Більшість спокійно поглядала на рівну, мов стіл, покришку циліндра. Вона була в такому самому положенні, якою її залишили О'Гілві та Гендерсон. Здається, глядачі розчарувалися, побачивши не обгорілі трупи, а оту непорушну брилу. Одні відходили, натомість інші підходили ближче. Я спустився до ями, і мені здалося, ніби під ногами злегка тремтить земля. Покришка ж більше не рухалась.

Тільки зовсім зблизька я помітив усю химерність циліндра. З першого погляду він здавався не дивнішим за перекинутий вагон чи повалене величезне дерево. І чомусь – і менш дивним.

Він був схожий на іржаву газову цистерну, напівукопану в землю. Тільки з певними знаннями можна було помітити, що сірий нагар – то не окис, що жовтаво-білий метал, який блищить на оголеній різьбі, має якийсь незвичний відтінок. Слово «неземний» більшості глядачів не говорило ані слова.

Тепер я був впевнений, що ця штуковина впала з Марса, але гадав неймовірно, що усередині могла б вижити якась істота. Я зрозумів, що покришка відкручувалась автоматично. Всупереч О'Гілві, я вірив, що на Марсі живуть люди. Чого тільки не малювала моя фантазія! А може, в циліндрі заховано якийсь рукописи? І чи зможемо ми їх витлумачити? Може, там якісь монети або зразки марсіанських речей? Мені дуже кортіло заглянути, що там усередині. Близько одинадцятої, так і не дочекавшись

нічого надзвичайних подій, я повернувся додому. Але вже не міг знову взятися за свої абстрактні дослідження.

Пополудні вигін мав зовсім інший вигляд.

Ранні випуски газет приголомшили весь Лондон сенсаційними заголовками: «Послання з Марса», «Небували події у Вокінзі» і таке інше.

Ще й телеграма, яку О'Гілві встиг послати Астрономічному товариству, наробила великого галасу по всіх британських обсерваторіях.

На шляху біля кар'єру стояло з півдесятка екіпажів зі станції Вокінг, фаєтон із Чепгема і навіть ще й пишна карета. Тут же лежала ціла купа велосипедів. Чимало людей прийшло пішки із Вокінга та Чертсі, намагаючись не зважати на велику спеку. Зібрався таки великий натовп, серед якого можна було побачити навіть кілька ошатно вбраних дам.

День був жаркий: ані хмаринки, ані подиху вітру. Лише під соснами, що росли поблизу, лежали крихітні клаптики тіні. Верес уже погас, але рівнина, бачило око в напрямі Отершоу, уся почорніла, і над нею здіймалися в небо, як стовбури, пасма чорного диму. Чепгемський бакалійник, пройдисвіт, випровадив сюди свого сина, навантаживши йому ручний візок свіжими яблуками та імбирним пивом.

Підступивши до края вирви, я побачив унизу кількох людей, серед яких побачив Гендерсона, О'Гілві, високого білявого джентльмена, – це був, як я згодом довідався, Стент, королівський астроном, – та декількох робітників з лопатами й кайлами в руках. Стент давав робітникам вказівки: голос у нього був дзвінкий і рішучий. Він стояв на самій покривці циліндра (вона, мабуть, уже охолонула). Лице його паленіло, з чола котився піт – здавалось, його щось дуже роздратувало.

Верхню половину циліндра було вже відкопано, але нижня частина ще залишалася в землі. О'Гілві, побачивши мене, підкликав ближче й попросив сходити до лорда Гілтона, якому належала ця ділянка землі.

– Юрба зростає, – скаржився він, – і заважає працювати, особливо хлопчак. Потрібно поставити якусь легеньку огорожу, одтиснувши натовп подалі від ями. О'Гілві сказав, що зсередини циліндра чути якийсь шум, але робітники не можуть відкрутити покривку, бо не бачать за що взятися. Стінки циліндра, певне, занадто грубі, може, тому й чути такий невиразний шум.

Я був радий виконати це прохання і сподівався у такий спосіб потрапити до числа привілейованих глядачів. Лорда Гілтона я не застав, але довідався, що він прибуде поїздом із Ватерлоо в шостій. Зараз було тільки чверть на шосту, тому я повернувся додому випити чаю, а потім пішов до станції назустріч лордові.

Циліндр відгвинчується

Сонце вже заходило, коли я повернувся на вигін. Із Вокінга люди прибували групами, а назад поверталися тільки одиниці. Юрба навколо ями весь час росла. Там уже було, мабуть, кількасот чоловік. Гомін дужчав, люди штовхалися, мабуть, під самим стінками циліндра.

Тривожні думки непокоїли мене. Наближаючись, я почув Стентів голос:

– Назад! Посуньтеся назад!

Повз мене прошмигнув якийсь хлопчина.

– Відгвинчується! – гукнув він на ходу. – Усе крутиться й крутиться. Це мені не подобається. Я забираюся звідсіля.

Я підійшов до юрби. На краю ями були вже сотні людей, які штовхали одне одного, – не поступалися своїм завзяттям навіть кілька статечних дам.

– Він упав у яму! – закричав хтось.

– Назад, назад, – почулися голоси.

Юрба відступила, і я протиснувся вперед. Всі були дуже збуджені. Із ями долинув якийсь дивний невиразний шум.

– Благаю вас, зупиніть тих недоумків! – гукав О'Гілві. – Адже ж ми не знаємо, що в цій проклятій штуковині!

Я побачив, як один молодик, – гадаю, вокінзький крамарчук, – стояв на циліндрі, але намагався вибратися з ями, куди його зіштовхнула юрба.

Циліндр ізсередини почав відгвинчуватися: вже показалося майже два фути блискучої різьби. Хтось іззаду штовхнув мене. Я оглянувся, та в цю мить верхня частина відгвинтилася і зі дзвоном упала на гравій. Впершися ліктем у сусіда позаду, я знову глянув на циліндр. На перший погляд круглий отвір здавався зовсім чорним. Призахідне сонце сліпило мені очі.

Всі, мабуть, сподівалися, що зараз з'явиться людина, чи може, щось дуже на неї схоже. Я, принаймні, думав саме так. Але стало помітно щось сіре, хвилясте, повзуче; ось блиснули два кружала, наче очі. Потім щось ніби товста сіра гадюка, стало виповзати з циліндра і, похитуючись у повітрі, хилитися в мій бік. Спершу – одне, а там і друге.

Я похолов, за спиною заверещала пронизливо жінка. Я наполовину обернувся назад і, не спускаючи погляду з циліндра, в якому вже з'явилося й друге щупальце, став відступати від ями. Здивування на обличчях почало перетворюватися на жах. Зчинився лемент. Крамарчук намагався видряпатись нагору. Тепер я стояв один і дивився, як люди по той бік ями тікали геть, разом із ними твікав і Стент. Я перевів погляд на циліндр: нездоланний жах охопив мене. Скам'янівши, я все стояв і дивився.

Ось величезна сіра маса, завбільшки, певно, з ведмедя, повільно й натужливо лізла з циліндра. Вибравшись на світло, вона стала блищати, як мокра шкіра. Двоє великих темних очей втупилися в мене. Ця страшна істота мала й обличчя, якщо це можна назвати обличчям. Під очима розкрився рот, безгубі краї його тремтіли й корчилились, пускаючи слину. Воно важко дихало і конвульсійно здригалося. Одне щупальце трималося за верх циліндра, а інше розмахувало в повітрі.

Якщо людина не бачила живого марсіанина, гадаю, вона не зможе уявити собі цю огидну потвору: її рот нагадував літеру «V», верхня губа була клинувата, лоба не було, як не було і підборіддя, безупинне тремтіння рота, цілий клубок щупальців, наче в Горгони, голосне дихання в незвичній атмосфері, безпорадність, скутість рухів під дією земного тяжіння й надзвичайно великі пильні очі – все це було страхітливо до нудоти. Потвора мала брунатну, слизьку, як у гриба, маслянисту шкіру; незграбні, повільні її рухи викликали почуття нелюдського жаху. З першої ж зустрічі, з першого погляду мене охопили огида й відраза.

Раптом страховище зникло. Воно перевалилося через краєчок циліндра і впало в яму, як великий шкіряний лантух. Я почув своєрідний ледь чутний крик, і тут за першою істотою в темному отворі з'явилася друга.

Мое зціпеніння у ту ж хвилину зникло. Я повернувся й щодуху кинувся назад, – ярдів, мабуть, за сотню від ями, до дерев. Я біг якимось незграбно і раз у раз спотикався, але все рівно не міг відірвати погляду від жакливого видовища.

Серед молодих дерев і кущів дроку, я зупинився, важко дихаючи, і став чекати, що буде далі. Вигін, довкола якого росли сосни, був усіяний людьми. Вони так само, як і я, напівскуті страхом, дивилися на цих істот. Вірніше, на купи гравію біля ями, в яку вони Впали. Раптом – мене знову пройняв жах – я побачив, як щось кругле й темне ворухиться над самим краєм ями. Це була голова хлопчика, який звалився в яму. На тлі багряного заходу вона здавалася чорною. Ось він підніс плече й коліно вгору, але знову зсунувся на дно. Тоді зовсім зник, і до мене ніби долинув його трохи чутний крик. Я мало не кинувся бігти йому на допомогу – тільки страх не дозволив мені рушити з місця.

Все зникло в ямі за купами розкиданого піску. Кожен, хто йшов із Чепгема або Векінга, був би здивований таким видовищем, – велика людська юрба розсипалась по канавах, сховалася за кущі, ворота й огорожі й, зрідка перекидаючись між собою тихим словом або кількома, – пильно дивилась на купи піску. Барильце з пивом чорніло на тлі багряного неба, біля піщаного кар'єру стояли покинуті.

Розділ V

Тепловий промінь

Вигляд марсіан, які виповзали з циліндра, прикував мене до місця неначе якимись чарами. Я стояв по коліна у вересі й дивився на купи піску. Страх і цікавість змагались в моїй душі.

Я не наважувався підійти до ями, хоча дуже кортіло зазирнути туди. Не спускаючи ока з піщаного насипу, за яким крилися прибульці, я став обходити вирву у пошуках кращого місця для спостереження. Одного разу з'явилися в сяйві призахідного сонця якісь три чорні кінцівки, що нагадували щупальця восьминога, але тут же й сховалися. Згодом піднявся якийсь суглобистий стрижень з диском нагорі, – він, похитуючись, повільно повертався кругом. Що ж вони там роблять?

Глядачі розпалися на дві групи: одна, менша, стояла з боку Вокінга, друга, більша, – з боку Чепгема. Гадаю, вони вагалися, як і я. Кілька чоловік стояли поблизу мене. Я підійшов до мого сусіда, і привітався. Та для зайвих розмов у нього не було часу.

– Які огидні потвори, – тільки й міг сказати він. – Господи Боже, які огидні потвори!

– Бачили хлопчину в ямі? – запитав я, але він нічого не відповів.

Ми стояли мовчки, певніше почувавши себе один біля одного. Згодом, щоб краще було видно, я вдерся на горбочок, мабуть, усього з ярд заввишки, а коли оглянувся, то побачив, що сусід уже подався до Вокінга.

Сонце зайшло, на землю лягали сутінки, а довкола все було тихо. Мені здалося, що юрба з боку Вокінга побільшала: до мене сягав її приглушений гомін. А от з боку Чепгема людей значно поменшало. З ями ж взагалі не було чути ніякого руху.

Ця тиша підбадьорила людей. Можливо, що й нові прибульці з Вокінга також додали сміливості юрбі. В усякому разі, з настанням сутінок натовп почав повільно й нерішуче наблизитися до ями. Чорні постаті по двоє, по троє рухалися вперед, зупинялись і знову рухалися, витягуючись тонким довгим півмісяцем, роги якого поступово охоплювали яму. Рушив до ями і я.

Візники і ще дехто наважилися підійти аж до самої ями. У цю мить до мене долинув стукіт копит і скрип коліс: це син бакалійника потяг свій візок з яблуками. А далі, ярдів за тридцять від ями, з боку Горсела підходила темна групка людей; попереду хтось ніс білий прапор.

Це була делегація, як я потім почув. В Горселі, нашвидку порадившись, городяни вирішили, що марсіани, хоч вони й відразливі на лице, мусять бути істотами розумними, отже, треба дати їм знак, що й ми не худоба.

Все ближче коливався на вітрі прапор; спершу – праворуч від мене, а потім, коли делегація пройшла далі, – ліворуч. Я був задалеко від них, щоб когось з цих людей узпізнати, але згодом довідався, що там були О'Гілві, Стент і Гендерсон: вони бажали спробувати налагодити стосунки з прибульцями. Ця маленька групка немов притягувала до себе майже зімкнуте людське кільце, до того ж багато невиразних постатей простували за нею на безпечній віддалі.

Раптом блиснув спалах, і клуби зеленуватого диму тричі здійнялись у непорушному повітрі.

Дим разом з полум'ям був такий яскравий, що темно-сине небо та охоплений туманом бурий луг, на якому подекуди стирчали сосни, здавалися зовсім чорними і майже не просвітлили навіть тоді, коли дим зовсім розвіявся. Тієї ж миті почулось незрозуміле глухе шипіння.

Біля ями, вишикувавшись клином, вже стояла делегація з білим прапором. Вони аж заклали з такого дива. Маленькі чорні постаті маячили над темною землею. На мить спалах зеленаво освітив їхні обличчя. Шипіння перейшло спершу у свист, а потім – у довгий голосний гул. З ями повільно піднялась якась горбаста тінь, і з неї вдарив промінь мерехтливого світла.

У ту ж мить язики полум'я, цей яскравий, навіть засліплюючий вогонь, перекинулись на людей. Здавалося, що незримий струмінь ударив по юрбі і вибухнув білим спалахом. Люди запалали, наче смолоскипи.

При світлі полум'я, що пожирало людей, я бачив, як вони хиталися й падали, а ті, хто був далі, кидалися врзнобіч.

Я дивився, усе ще не збагнувши, що це ж смерть косить натовп, крокуючи від однієї жертви до іншої. Я тільки розумів, що сталося щось дивне: безгучний сліпучий спалах – і людина падає ниць і лежить нерухомо, а незримий тепловий струмінь уже рине далі. Від його дотику сосни вибухають, кущі сухого дреку з тріском перетворюються на суцільну вогненну масу. Я бачив, як далеко, аж під Непгілом, вогонь охоплює дерева, паркани, дерев'яні будівлі.

Ця вогненна смерть, незримий, неблаганний тепловий меч завдавав швидких і влучних ударів. По кущах, які щойно вибухнули полум'ям від його дотику, я зрозумів, що він підступає й до мене, але був такий приголомшений, що не мав сили жодного кроку ступити. Я чув, як гуготів огонь у піщаному кар'єрі, як змовкло кінське іржання. Здавалося, ніби якийсь розжарений палець рухався півколом від марсіан до мене, і куди тільки він сягав, чорна земля диміла й тріщала. Десь далеко ліворуч, де дорога з вокінзької станції проходить через пустир, раптом щось із гуркотом повалилося. Невдовзі свист і гул припинилися, і щось темне повільно опустилося в яму.

Усе це сталося незрозуміло швидко. Коли б ця смерть описала повне коло, вона б неминуче знищила й мене. Але вона повернула назад, дарувавши мені життя, і навкруг знову залягла темрява ночі.

Горбистий вигін здавався зовсім чорним, тільки смужка шосейної дороги сіріла під темним вечірнім небом. Людей не стало. Вгорі рясніли зорі, а в призахідному небі ще світилася бліда зеленава смуга. Верхів'я сосон і горсельські дахи чорніли на тлі призахідного неба. Не видно було ні марсіан, ні їхньої вежі, лише на тонкому стрижні кружляло те саме дзеркало-диск. Де-не-де дотлівали темні кущі, диміли рештки дерев, і над будинками біля станції Вокінг у вечірньому повітрі здіймалися стовпи полум'я. Все виглядало так, ніби тут ніколи й не було тих жахливих потвор. Купку темних постатей із білим прапором було знищено, але здавалось, ніби вечірня тиша й не порушувалася.

Тільки зараз я зрозумів, що стою отут на темному пустирі зовсім самотній та безборонний. Раптом мене обійняв невимовний страх.

Я повернувся й стрімголов кинувся геть, плутаючись у вересі.

Страх, що охопив мене, був не простим страхом: це був панічний жах – не лише перед марсіанами, а й перед тією темрявою й безгомінням, що причаїлися довкола. Я втратив усяку мужність і тікав, боячись навіть озирнутися назад.

Пам'ятаю, в мене було таке відчуття, ніби моїм життям хтось бавиться, що ось навіть тепер, коли я вже далеко від небезпеки, таємнича смерть, прудка, як вогняний спалах, може зненацька вистрибнути з ями, в якій лежить циліндр, і зараз мене вразити.

Розділ VI

Тепловий промінь на Чепгемському шляху

Залишається й досі загадкою – яким чином марсіани могли так швидко й безгучно нищити людей. Багато хто гадає, що вони конденсували інтенсивну теплоту в якихось термоізоляційних камерах. Цю надзвичайної сили згущену теплоту за допомогою параболічного дзеркала з невідомої речовини вони спрямовували променями на обраний об'єкт, – подібне до того, як параболічне дзеркало маяка відбиває проміння. Проте ніхто цього переконливо не довів.

Зрозуміло було тільки, що в основі їхньої зброї лежить теплова енергія.

Від найменшого дотику цього струменя все, що могло горіти, вибухало полум'ям, олово розплавалося, як вода, залізо – розм'якшувалося, скло – тріскалося й текло, а вода перетворювалася на пару.

Тієї ночі щонайменше чотири десятки чоловік, спотворені й обвуглені до невпізнання, лежали навколо ями, а над пустельним вигоном палала заграва.

Звістка про катастрофу одночасно дійшла, мабуть, до Чепгема, Вокінга та Отершоу. Коли сталися вже описані трагічні події, вокінзькі крамниці були зачинені, й численні групки, зацікавлені дивними розповідями, снували Горсельським мостом і далі тропкою поміж парканів – мало не до самого вигону. Молодь, закінчивши роботу, скористалася з цих новин, щоб майнути на гулянки. Не важко уявити той людський гомін, який стояв на шляху в вечірню годину...

У Вокінзі майже ніхто не знав, що циліндр відкрився, хоча нещасний Гендерсон послав на велосипеді посильного до поштової контори, щоб відправити спеціальну телеграму для вечірньої газети.

Коли і люди, прогулюючись, по двоє-трое виходили на відкриту місцевість, то бачили то тут, то там і там купки глядачів, які гарячково сперечалися,

спостерігаючи за дзеркалом, яке невпинно кружляло над піщаним кар'єром; ця гарячкова збудженість, без сумніву, передавалась і новоприбулим.

Десь о пів на дев'яту, коли було знищено делегацію з прапором, на вигоні вже було чоловік із триста, окрім тих, хто звернув зі шляху, щоб підійти ближче до марсіан. Там були й три полісмени, один із них кінний: згідно з вказівками Стента, вони силкувалися стримати юрбу і не допускати її близько до циліндра.

В гурті, як звичайно, об'явилося й кілька заводіяк, котрим усяке збіговисько – це тільки нагода для бешкету й гучних забав.

Коли марсіани показалися з циліндра, Стент і О'Гілві, передбачаючи можливість сутички, телеграфували в казарми: вони прохали роту солдат, щоб оборонити цих химерних істот від будь-якого насильства. Після того вони повернулися до тієї бідолашної делегації. Очевидці, яким пощастило врятуватися, пізніше розповідали про їхню смерть. Ці розповіді збігаються і з моїми спостереженнями: три стовпи зеленого диму, приглушений гул і спалахи полум'я.

Юрбі загрожувала більша небезпека, ніж мені, але частину теплового проміння затримав піщаний пагорок, порослий вересом.

Якби параболічне дзеркало піднялось на кілька ярдів вище, не залишилося б жодного живого свідка. З-за пагорка вони бачили, як спалахував огонь, як падали люди, як невидима рука підпалювала кущі і в вечірніх сутінках швидко наближалася до них.

Потім пролунав гучний свист: він покрив гул із ями, – це над їхніми головами промінь тільки ковзнув.

Вмить спалахнули верхівки буків обабіч шляху, а в найближчому до вигону будинку посипалася цегла, повилітали шибки, запалали віконні рами й завалилася частина даху.

В полум'ї затріщали дерева. Ще кілька хвилин скутий жахом натовп стояв, не знаючи, що діяти. На шлях сипалися іскри, падало охоплене полум'ям гілля.

Вогонь підбирався до капелюхів, до одяжі.

Із вигону линули розпачливі крики, зливаючись у суцільний лемент. Кінний полісмен, схопившись руками за голову, з криком промчав крізь очманілий натовп.

– Вони йдуть! – завершала якась жінка, і люди, штовхаючись, кинулися в бік Вокінга. Юрба летіла, неначе отара овець. Між високими валами, де дорога була зовсім вузька й темна, люди давили одне одного. Не всі вийшли з тієї тисняви: трое розчавлених і затоптаних – дві жінки й хлопчик – залишилися помирати в обіймах темряви й жаху.

Розділ VII

Як я дістався додому

Що ж до мене, то я лише пам'ятаю, як зосліпу натикався на дерева, плував поміж вересу. Мене проймав жах перед прибульцями. Мені здавалося, що безжальний тепловий меч висів в мене над головою, щохвилини готовий обірвати мое життя. Вибравшись на дорогу перед Горселом, я побіг до перехрестя.

Врешті-решт я зовсім знесилився. Стомлений від бігу й хвилювання, я впав край дороги недалеко від мосту через канал, що проходить біля самого газового заводу і лежав нерухомо.

Прошло, мабуть, чимало часу, доки я отямився. Сівши, я з хвилину не міг зрозуміти, яким чином тут опинився. Недавнього жаху я позбувся, немов одержі. Капельок мій десь загубився, комірець злетів зі шпонки. Ще кілька хвилин тому переді мною були тільки безмежність ночі, простору й природи, власна кволість, відчай та передчуття скорої смерті. Наразі усе змінилося, непомітно опанували мене зовсім інші настрої, і я знову став таким, яким був завжди, – звичайною врівноваженою людиною. Безгомінний пустир, моя втеча, летючий промінь – все це тепер скидалося на сон. Я запитував себе, чи було воно насправді?

Я встав і, важко ступаючи, пішов крутим схилом до мосту. В голові була порожнеча, м'язи й нерви ослабли, я хитався мов п'яний. З-за арки мосту спочатку з'явилася голова, а потім вигулькнула і вся постать робітника, що ніс на плечах кошик.

Поруч дріботіло хлоп'я. Проходячи повз мене, робітник привітався. Я вже хотів був озватися до нього, але не зміг. Буркнувши щось на його привітання, я пішов далі через міст.

За поворотом на Мейбері пролетів і зник на південь поїзд – хвиляста смуга іскристого диму й довга низка освітлених вікон. Невиразний у темряві гурт людей гомонів біля воріт одного з будинків так званої «Східної тераси». Все це було таке реальне, таке знайоме. І поруч з тим – те незрозуміле та незвичайно, що лишилось на пустирі! Якесь божевілля, химера! «Ні, – подумав я, – цього не могло бути». А може, я просто не такий, як усі, і не можу збагнути, що саме сталося на вигоні?

Інколи я відчуваю якесь дивне почуття відокремленості од себе й навколишнього світу. У такий я спостерігаю все якось іззовні, із недсяжної далини, поза часом і простором, поза всілякими буденними знегодами й трагедіями. Саме таке почуття опанувало мене тієї ночі. Тому, думав я, може, все це – тільки марення?..

Але ж який контраст між цією безтурботністю і тією блискавичною смертю, що панувала за якихось дві милі звідси! Мирно, як і завжди, працював газовий завод, яскраво горіли ліхтарі. Я зупинився біля гурту людей.

– Що нового на вигоні? – запитав я. Коло воріт стояли двоє чоловіків і жінка.

- Га? - озвався чоловік. - Чи не чули, що там на вигоні?

- А хіба ж ви там не були? - запитав чоловік.

- Справді, люди ніби зовсім показилися на тому вигоні! - мовила жінка з-за воріт. - І що вони тільки там побачили?

- Невже ви нічого не чули про людей з Марса? - запитав я. - Про істот з Марса?

- Наслухались донесхочу, - відповіла жінка. - Красненько дякуємо.

І всі трое засміялися.

Я зрозумів, що це з мене, і спалахнув гнівом. Спробував розповісти їм про все, що я бачив. Вони тільки сміялися з моєї плутаної мови.

- Постривайте, ви ще почуете про це! - гукнув я і пішов додому.

Вигляд у мене був такий, що дружина, зустрівши на порозі, аж злякалась. Я зайшов до ідальні, сів, підкріпився вином і, зібравшись з силами, почав оповідати все, що бачив. Подали на стіл давно вже холодний обід, та ми на нього й не глянули. Я все говорив про марсіан.

- Одне добре, - сказав я, аби лише заспокоїти налякану дружину. - Вони найменш рухливі істоти з усіх, що я будь-коли бачив. Вони можуть рухатися в ямі й нищити звідти людей, які підійдуть близько до них, та вони не зможуть вилізти... Але що то за страховиська!

- Досить, любий, - мовила дружина, кладучи свою руку на мою.

- Бідолашний О'Гілві, - сказав я. - Тільки подумати... Він тепер лежить там мертвий!

Принаймні дружина мені повірила. Я помітив, що вона поблідла, й перестав говорити про марсіан.

- Вони можуть прийти й сюди, - знову й знову повторювала вона.

Я наполіг, щоб вона випила вина, і намагався заспокоїти її.

- Та вони ледве рухаються, - сказав я.

Я почав заспокоювати її й себе самого, вдруге розповідаючи все, що казав мені О'Гілві про неможливість пристосування марсіан до земних умов. Особливо підкреслював я труднощі, яких зазнають прибульці через велику різницю в силі тяжіння.

Марсіанин повинен важити на Землі втричі більше, ніж на Марсі, якщо тільки сила його м'язів залишиться незмінною, бо на земній поверхні сила тяжіння втричі більша, ніж на поверхні Марса. Тіло його буде ніби оловом налите.

Такою була загальна думка. І «Тайм», і «Дейлі телеграф» писали про це наступного ранку, проте обидва оглядачі, так само як і я, не взяли до уваги дві можливі обставини.

Відомо, щоземна атмосфера має набагато більше кисню й набагато менше аргону, ніж марсіанська. Стимуляційна дія великої кількості кисню на марсіан, безперечно, стане значною протипагою збільшеній вазі їхнього тіла. Крім того, ми не врахували, що марсіани за допомогою високорозвиненої техніки можуть обійтися й без м'язової сили.

Але тоді я не задумувався над цим, і мені самому мої докази проти можливостей прибульців здавалися непохитними. Під впливом вина та їжі, почувачи себе цілком упевнено за власним столом і силкуючись заспокоїти дружину, я й сам потроху осмілів і відчув себе в безпеці.

– Вони вчинили дурість, – сказав я, постукуючи нігтем по чарці. – Вони небезпечні, бо зовсім збожеволіли зі страху. Вони, мабуть, й гадки не мали, що зустрінуть тут живих, тим паче розумних істот... А коли вже на те пішло, то один снаряд по ямі, – додав я, – та й усе.

Велике збудження після всього пережитого, мабуть, загостило мое сприймання. Я й зараз дуже добре пам'ятаю той обід. Любе обличчя дружини, що поглядає на мене з-за рожевого абажура, біла скатертина, срібло та кришталі, – у ті дні навіть письменники-філософи могли дозволити собі маленьку розкіш – темно-пурпурове вино в склянці, – все залишилось у мене в пам'яті. Я сидів за столом, палив, щоб заспокоїти нерви, шкодував, що так нерозважливо загинув О'Гілві, й засуджував безглузду поведінку марсіан.

Я був схожий на отого поважного птаха додо із острова Св. Маврикія, що чудово почуваче себе у власному гнізді й легковажно ставиться до появи безжалісних зголоднілих матросів.

– Вранці, люба моя, від них залишиться тільки мокре місце!

Я тоді не мав й гадки, що це останній мій обід у звиклій обстановці і що назавтра настануть жахливі дні.

Розділ VIII

Увечері перед суботою

З усього дивного і незвичайного, що сталося ввечері перед суботою, найнезвичайнішою видалась мені цілковита неузгодженість наших суспільних звичаїв із початком цілої низки тих подій, що мали їх змінити.

Якби того вечора накреслили навкруги вокінзького кар'єру коло радіусом миль на п'ять, то я сумніваюся, чи, крім родичів тих, що лежали мертві на вигоні (Стент, кілька велосипедистів та лондонців), знайшлися за межами цього кола люди, настрої яких порушила б поява космічних прибульців.

Багато хто чув про циліндр і знічев'я розмовляли про всі ці події, але новина не викликала занадто гучної сенсації.

Отриману тієї ночі телеграму бідолашного Гендерсона сприйняли в Лондоні як вигадку, і вечірня газета зажадала від нього підтвердження, але, не отримавши його, – бо Гендерсон уже був мертвий, – вирішила зовсім не давати спеціального випуску.

Та навіть і всередині згаданого кола більшість населення залишалася байдужою до появи прибульців. Я вже писав, як поставилися до цієї новини кілька чоловіків та жінка, з якими я розмовляв увечері. Всі тихо-мирно обідали та вечеряли, робітники порались у своїх садочках, вкладали спати дітлахів, молодь гуляла вузькими алеями, учні сиділи за книгами.

Може, про це й гомоніли десь на вулиці чи в шинках; та ще який-небудь посильний або очевидець останніх подій викликав метушню, занепокоєння й галас, та більшість жила собі за давнім звичаєм: працювали, іли, пили та спали, ніби в небі не існувало ніякого Марса. Навіть на Вокінзькій станції, в Горселі та Чепгемі не помітно було ніяких змін.

На Вокінзькій вузловій станції аж до пізньої години поїзди прибували й відходили, або їх переведжено було на запасні колії; пасажери виходили з поїздів або чекали прибуття, – все йшло, як завжди. Міський хлопчина, порушуючи монополію газетяра Сміта, продавав вечірні газети. Стукіт буферів якогось товарного поїзда, сигнальні свистки паровоза лунали впереміш із хлопцевими вигуками: «Люди з Марса!» Близько дев'ятої на станцію почали прибувати збуджені очевидці, на жаль, їхні незвичайні новини справили не більше враження, аніж базікання п'яних. Пасажири, що їхали до Лондона, дивлячись у темряву з вікон вагонів, бачили, як десь у Горселі підіймалися й поволі зникали іскри, як миготів червоний відблиск, як легка димова завіса ховала зорі, і думали, що то просто горить верес. Лише біля самого вигону було помітно якусь метушню, на околиці Вокінга горіло з півдесятка будинків, і в трьох навколишніх селах люди не спали всю ніч.

На Чепгемському й Горсельському мостах юрба не зменшувалась: одні відходили, натомість підходили інші. Кілька сміливців, як це виявилось згодом, спробували в темряві підповзти зовсім якомога ближче до марсіан. Але вони так і не повернулися, бо над вигоном час від часу шастав, немов із прожектора військового судна, світляний промінь, а одразу ж за ним проходив і тепловий струмінь. Широкий масив вигону був тихий і пустельний, тільки під зоряним небом лежали непідібрані обгорілі трупи. З ями чувся металевий брязкіт.

Так було в п'ятницю ввечері. Немов отруйна стріла, вп'явся цей циліндр у тіло нашої старої планети: отрута ще тільки починала діяти. Широко розлігся безгомінний пустир, на якому валялися темні, ледь помітні скорчені тіла. Де-не-де ще тліло, то там, то там виднілися обгорілі куші та дерева. Довкола лежала вузька смуга збентеження, поза яку вогонь ще не сягав. А от решта світу жила своїм з давніх-давен заведеним життям. Лихоманка війни, що невдовзі мала закупорити йому вени й артерії, умертвити нерви й зруйнувати мозок, тільки-но починалась.

Марсіани невтомно метушилися всю ніч, вони безперестану щось там клепали, ладнаючи свої машини, і стовп зелено-білого диму підіймався до зоряного неба.

Десь, мабуть, уже близько одинадцятої через Горсел пройшла сотня солдат; згодом вони стали охоплювати вигін. Невдовзі через Чепгем пройшла ще одна сотня й обступила вигін із півночі. Кілька офіцерів з Інкерманських казарм ще раніше з'явилися на вигоні, і один з них, майор Іден, пропав без вісти. Опівночі командир полку підходив до Чепгемського мосту і там розпитував натовп. Представники військової влади, гадаю, побоювалися серйозної небезпеки. Близько одинадцятої, як наступного дня повідомляли газети, гусарський ескадрон та чотири сотні солдатів Кардиганського полку із двома кулеметами виступили з Олдершота.

Одразу після півночі юрба на дорозі до Чертсі біля Вокінга, побачила, як у сосновому лісі на північний захід від них упав метеорит. Він летів та залишив за собою зеленуватий слід. Це був другий циліндр.

Розділ IX

Битва починається

Субота залишила у мене пам'яті тривожні спогади. Це був гнітючий день: стояла спека й задуха, барометр, як мені казали, весь час коливався. Я майже не спав – дружині, правда, пощастило заснути – і встав разом із сонцем. Ще до сніданку я вийшов у садок і прислухався, але з вигону чути було тільки жайворонкові співи.

Молочар прийшов, як звичайно. Я почув скрип його візка й підійшов до хвіртки дізнатися про новини. Він сказав, що вночі військо оточило прибульців, чекаючи на появу важкої артилерії. Раптом із Вокінзької станції долинув такий знайомий заспокоїливий гуркіт поїзда.

– Їх не вбиватимуть, – сказав молочар, – якщо в цьому не буде потреби.

Потім я побачив сусіда, який полюбляв порпатися у саду, і до сніданку розмовляв із ним. Ранок був звичайний. Садівник запевняв, що війська захоплять марсіан у полон або й зовсім їх знищать за один день.

– Шкода, що не можна з ними якось по-доброму, – сказав він, – цікаво було б дізнатися, як живуть на іншій планеті. Може, ми б щось і перейняли від них.

Він підступив до огорожі й простягнув мені пригорщу суніць – сусід був завзятий та й ширий садівник. Водночас він розповідав про пожежу в сосняку, до якого прилягає байфлітське поле для гольфу.

– Кажуть, там упала така сама штуковина, але інша. На мою думку, правда, з нас досить і однієї. Всі ці руїни страховим компаніям виляються в копійчину, – добродушно посміхнувся він. – Ліси й досі палають, – він

показав на димову завісу, – до того ж земля вкрита грубим шаром торфу та глици, тому вони горітимуть ще не один день.

Споважнівши, сусіда згадав про «сердешного О'Гілві».

Після сніданку я вже не міг працювати й пішов на вигін. Поблизу залізничного мосту я побачив групу солдатів, це, здається, були сапери – розхристані, в маленьких круглих шапках, брудних червоних уніформах, із-під якої виднілися голубі сорочки, в чорних штанах і простих чоботях. Вони сказали, що за канал нікого не пропускають. Глянувши на дорогу до мосту, я побачив там солдатів Кардиганського полку на варті. Я розповів їм про свою вчорашню зустріч із прибульцями. Солдати ще не бачили марсіан, мали про них дуже невиразне уявлення, тому й розпитували мене з неприхованою цікавістю. Потім вони сказали, що й самі не знають, хто дав команду вивести війська. Ходили чутки, ніби серед кінної гвардії дійшло навіть до непослуху. Сапери, освіченіші за простих солдатів, упевнено обмірковували незвичну тактику можливих боїв. Коли я розповів їм про тепловий промінь, серед них спалахнула суперечка.

– А я кажу, що треба прикритися, підповзти до них близько та й кинутись в атаку, – сказав один.

– Еге ж! Надумав, – відповів інший, – чим же ти прикриєшся від отого вогню? Хіба хмизом, щоб більше підсмажитись? Підійти б оце до них якомога ближче та й вирити окопи – он що!

– Які там у біса окопи! Ти, крім них, нічого й не знаєш. Родитися б тобі, Сніппі, кроликом.

– То в них, виходить, зовсім нема шиї? – затагуючись цигаркою, несподівано озвався смуглявий солдатик.

Я ще раз описав марсіан.

– Та це щось... ніби восьминоги, – вирішив він. – Виходить, будемо воювати з рибами.

– Таку тварину і убити не гріх, – відповів перший солдат.

– Чому б не пустити в них снаряда та одним махом не покінчити з усіма? – вигукнув той самий сміглявий солдатик. – А то, гляди, вони ще накоять лиха.

– Та де ті ще снаряди! – мовив перший. – А час-то спливає. Я певен, що їх треба атакувати, і атакувати негайно.

Солдати продовжили сперечатися. Через кілька хвилин я їх залишив і пішов на станцію по ранкові газети.

Не хочу втомлювати читача описом цього довгого ранку і ще довшого дня. Мені не пощастило й глянути на вигін, бо навіть дзвіниці в Горселі й Чепгемі було передано до рук військових властей. Солдати, з якими я розмовляв, самі нічого не знали, а офіцери чи таємниче мовчали, чи були дуже заклопотані. Населення за спиною війська почувалось спокійніше. Від

Маршалла, власника тютюнової крамниці, я почув, що його син загинув на вигоні. Військова влада веліла населенню з околиці Горсела замкнути й залишити свої будинки.

Близько другої, вкрай стомлений, бо стояла страшенна спека й духота, я повернувся додому. Щоб трохи освіжитися, я постояв хвилину під холодним душем, а пізніше (вже о пів на п'яту) вирішив піти на залізничну станцію по вечірні газети, – в ранкових я знайшов лише неточний опис загибелі Стента, Гендерсона, О'Гілві та інших. Вечірні газети, однак, не повідомили взагалі нічого нового.

Марсіани не показувались. Очевидно, вони були чимось заклопотані у своїй ямі: звідти чувся металевий стукіт і майже весь час струмував дим. Гадаю, вони готувалися до бою. «Нові спроби встановити якийсь контакт за допомогою сигналів виявилися марними», – без жодної фантазії повідомляли газети. Один сапер казав мені, що якийсь солдат підняв із окопів на довгому дрючку прапор. Але марсіани звернули на те не більше уваги, ніж ми б на коров'яче «му-у-у».

Мушу зізнатися, що вся ця військова підготовка, вся ця облога дуже збуджувала мене. Моя уява розходилась, я вже почав вигадувати різноманітні способи розгрому нападників. Як отой школяр, я марив про битви й незвичайні подвиги. Тоді мені здавалося, що в нас є певна перевага: адже ж прибульці в тій ямі мали зовсім безпорадний вигляд.

О третій з боку Чертсі чи Едлстона пролунали гарматні вибухи. Сусіди припустили, що то обстрілюють сосновий ліс, куди впав другий циліндр. Напевне з метою розбити його, поки він не відкрився. Але важка гармата для обстрілу першого циліндра прибула до Чепгема лише з п'ятим ударом годинника.

Увечері, близько до шостій, ми з дружиною сиділи за чаєм в альтанці, та жваво розмовляли про наступ на марсіан. З вигону долинув приглушений вибух, і тут же запалав огонь. Одразу ж поблизу прокотився такий гуркіт, аж задрижала земля. Вискочивши з альтанки, я побачив, що дим і червоне полум'я охопили верхівки дерев навколо Східного коледжу, а дзвіниця сусідньої церковки валиться на землю. Вежа в мусульманському стилі вже зникла, дах коледжу мав такий вигляд, ніби по ньому стріляла стотонна гармата. Димар нашого будинку розсипався, ніби від удару снаряда, уламки цегли зі стуком покотилися по черепиці, й перед вікном мого кабінету виросла купа червоного череп'я.

Ми з дружиною стояли мов укопані. Ясно було, що коли тепловий промінь пройшовся по будинках коледжу, то тепер весь Мейбері-гіл опинився у зоні його дії.

Вхопивши дружину за руку, я потяг її на вулицю. Потім я покликав і служницю, пообіцявши збігати на мансарду по її скриньку, за якою вона так побивалася.

– Тут залишатися не можна! – Ледве встиг я це сказати, як із вигону загуло знову.

– Куди ж нам іти? – розпачливо запитала дружина.

Я й сам був розгублений, та раптом згадав про жінчиних родичів, що жили в Лезергеді.

– Лезергед! – вигукнув я, покриваючи гул.

Дружина глянула на схил пагорба. З будинків вибігали здивовані люди.

– Але як же ми дістанемося туди? – запитала вона.

Біля пагорка я побачив загін гусарів, що їхали верхи під залізничним мостом; трое вершників заїхало у відкриті ворота Східного коледжу; ще двоє пішки подалися до будинків. Сонце, прозираючи крізь дим над коронами дерев, здавалося криваво-червоним і відкидало лиховісний відблиск навкруги.

– Стій тут! – гукнув я. – Тут безпечніше.

Я кинувся до заїзду, бо знав, що в господаря є кінь і візок. Я квапився, впевнений, що за якусь хвилину усі по цей бік пагорба почнуть тікати. Господаря я застав у барі. Він загалом не чув нічого, що коїлось навколо. Стоячи спиною до мене, з ним розмовляв якийсь добродій.

– Не менше фунта, – казав господар, – але ж і везти нікому.

– Я даю два, – кинув я через плече незнайомця.

– За що?

– І до півночі поверну, – додав я.

– Господи! – здивувався господар. – І куди люди поспішають? А я собі продаю засмажену свинину... То, кажете, два фунти і до півночі повернете? Що воно діється на світі?

Я хапливо пояснив йому, що мушу негайно їхати, і, таким чином, найняв візок. Тоді й на думку мені не спало, що сам господар заїзду теж мусить вибратися з домівки. Я сів у візок і бруківкою погнав до свого дому. Залишивши візок на дружину й служницю, я заскочив до хати і нашвидкуруч зібрав щонайцінніше. Букові дерева біля будинку всі були в полум'ї, залізна огорожа від дороги почервоніла. Коли я складав речі, до нас заскочив піший гусар. Він бігав із хати в хату й попереджував, щоб населення негайно вибиралося. Він уже майже зник, коли я переступив поріг, несучи свої пожитки, зв'язані в скатертину. Я гукнув йому навздогін:

– Які новини?

Він обернувся, глянув на мене й гукнув щось таке: «Вилазять наче в якихось мисках», – і побіг до сусіднього будинку на пагорбі. Раптом вихор чорного диму на якусь мить сховав гусара. Я підбіг до дверей свого сусіда й постукав, щоб переконатися, чи він уже виїхав з дружиною до Лондона і чи замкнув двері. Потім, згадавши обіцянку, дану служниці, знову повернувся додому, виніс її скриньку й прив'язав у задку візка. Нарешті я

вхопив віжки і, стрибнувши всередину, сів поруч з дружиною. За хвилину гуркіт і дим залишилися позаду, а ми щодуху мчали схилом Мейбері-Гіллу до Олд-Вокінга.

Перед нами лежав залитий сонцем мирний краєвид: обабіч дороги – лани пшениці, а далі, збоку, мейберійський заїзд із вивіскою, яку хитав вітерець. Перед нами поспішав бричкою лікар. Спускаючись схилом, я обернувся, аби побачити, що там діється позаду. Густі хмари чорного диму, пронизані червоними язиками полум'я, здіймалися в тихому повітрі, кидаючи на зелені верхів'я дерев свої важкі тіні. Тепер уже дим слався і на захід, і на схід від Вокінга аж до байфлітських соснових лісів. На дорозі було повно втікачів. У гарячому повітрі пролунав глухий, виразний стукіт кулемета; хвилину – і він обірвався, а потім почалися рушничні постріли. З часом я зрозумів, що це марсіани палили все, що тільки лежало на шляху теплового променя.

Візник із мене нікудишній. Ще раз обернувшись назад, я побачив, що й другий горб також укритий чорним димом. Попустивши віжки, я хльостав коня, аж доки Вокінг та Сенд закрили нас від того розпачу та жаху. Лікаря я обігнав вже перед Сендом.

Розділ X

Буря

Від Мейбері-Гіллу до Лезергеда – близько двадцяти миль. У повітрі стояв аромат сіна, що сушилося на буйних лугах за Пірфордом. З одного боку дороги тягнувся барвистий і духмяний живопліт із кущів шипшини. Стрілянина, яку ми чули дорогою, ідучи з Мейбері-Гіллу, припинилася так само несподівано, як і почалася. На землю спадав вечір, тихий і спокійний. О дев'ятій ми щасливо дісталися до Лезергеда. Кінь з годину перепочив, а я тим часом повечеряв у родичів і попросив їх дати притулок дружині.

Сама вона всю дорогу мовчала і, здавалося, була пригнічена, немов передчуваючи якесь лихо. Я намагався заспокоїти її, запевняв, що марсіани прикуті до ями власною вагою і що вони зможуть відповзти од своєї схованки ледве на кілька кроків. Але дружина майже не відповідала. Якби не слово, що я дав власникові заїзду, то вона, певно, умовила б мене не пускатися проти ночі в дорогу. О, якби ж я знав... Коли ми прощалися, вона була дуже бліда.

Щодо мене, то я цілий день ходив, ніби в гарячці. В крові вирувало щось подібне до військової лихоманки, яка інколи вражає ціле цивілізоване суспільство. Мене зовсім не лякала нічна поїздка до Мейбері, мені навіть було якось сумно, що вже припинилася стрілянина. Я боявся, що це означає крах марсіанських завойовників, а мені дуже хотілося бути очевидцем їхнього розгрому.

Близько одинадцятої я вирушив назад. Ніч стояла темна. Коли я вийшов із освітленого передпокою, вона видалась мені зовсім чорною. Було парко, як і вдень. Хмари летіли швидко, хоча в кущах не було ані шелесту. Служник родичів засвітив обидва ліхтарі. На щастя, я добре знав дорогу. Дружина стояла в освітлених дверях, доки я сів у візок, а тоді хутко обернулася й пішла в дім. Родичі, що стояли на ганку, побажали мені щасливої дороги.

Гнітючий настрій жінки майже накryw і мене, та але марсіани знову заволоділи моїми думками. Тоді я ще не знав нічого ані про результати вечірнього наступу, ані про причини, які призвели до сутички.

Проїжджаючи через Окгем (я повертався цим шляхом, а не через Сенд і Олд-Вокінг), я побачив на заході криваво-червону заправу, що дедалі вище підіймалася в небо. Насувалися грозові хмари і змішувалися з багряно-чорними стовпами диму.

Ріплі-стрит була безлюдна. Лише кілька освітлених вікон, але, крім них, жодних ознак життя. Там, де дорога повертає на Пірфорд, я мало не наїхав на гурт людей, що стояли спиною до дороги. Коли я проминав їх, вони навіть не озвалися. Не знаю, чи було їм відомо, що діється за горбом; так само не знаю, чи спали мирно в тих оселях, що повз яких я проїздив, – чи були вони покинуті й порожні, чи мешканці їх з тривогою стежили за страшними подіями цієї ночі.

Від Ріплі до Пірфорда я їхав долиною Вей, і мені не видно було червоної заграви. Коли ж я виїхав на невеличкий горб за пірфордською церквою, заграва з'явилася знову, а дерева уздовж дороги зашуміли, вішуючи наближення бурі. На пірфордській церкві оддзвонили північ, і попереду на тлі червоного неба замаячили чорні верхівки дерев і дахи Мейбері-Гіллу.

Раптом лиховісний зелений блиск освітив переді мною дорогу і ліс у напрямі Едлстона. Я відчув, що віжки натяглися. Смуга зеленого вогню раптом пронизала темну хмару і впала десь у полі, ліворуч від дороги. Третя летюча зірка!

Слідом за нею сліпуче вдарила фіолетова блискавка навислої грози, і заgrimів грім. Кінь закусив вудила й помчав навскач.

Я нісся пологим схилом до підніжжя Мейбері-Гіллу. Одна за одною блискавиці краяли небо. Безперервно гуркотів грім, і чути було якийсь дивний тріск, який нагадував роботу величезної електричної машини, аніж звичайну грозу. Миготіння яскравого світла сліпило мені очі, а дрібний град сік обличчя.

Спочатку я дивився тільки на шлях, а потім увагу мою привернула якась дивна химера, що швидко спускалася з протилежного схилу Мейбері-Гіллу. Спершу мені здалося, ніби то мокрий дах якогось будинку, але, коли спалахнула одна, а за нею й друга блискавка, я помітив, що химера пересувається. Дивовижне це було видіння! На мить запала моторошна темрява, а там знову – сліпучий спалах, від якого стало видно немов удень. Червоний будинок сирітського притулку на узвишші, зелені верхівки дерев і ця загадкова штуковина – все було видно напрочуд ясно.

Що то була за химера! Як її змалювати?! Страхотлива тринога, вища за будинки, яка, ламаючи дерева, продирається молодим сосняком; крокуюча машина з блискучого металу, що ступає по вересу. З вершини її спускались якісь сталеві суглобисті линви; гуркіт її ходи зливався з ударами грому.

Мигнула блискавка – і знову з темряви з'явилась тринога. Вона стояла на одній нозі, а дві зависли в повітрі. Зникнувши в мороці, дивна машина знову появилась при світлі блискавки вже на сотню ярдів ближче. Можете уявити собі складаного стільця, що, нахилившись, швидко простує вперед? Отаке видовище показували короткі спалахи блискавиць. Тільки уявіть собі замість стільця встановлену на високій тринозі невідому величезну машину.

Сосни переді мною зненацька розступилися, як розступається гнучкий очерет, коли крізь нього продирається людина. Вони тріщали й валилися, а за хвилину з'явилась друга велетенська тринога, що крокувала немовби просто на мене. А візок мчав їй назустріч! Коли я побачив це друге страхіття, нерви мої не витримали. Не зважуючись глянути на нього ще раз, я щосили смикнув праву віжку. Тої ж миті кінь упав, візок перекинувся, голоблі з тріском переломилися, я відлетів убік і важко плюхнувся в калюжу.

Стрімко я відповз убік і, зіщулившись, причаївся за кущами дроку, ногами усе ще в воді. Кінь лежав нерухомо – сердешна тварина скрутила собі в'язи. При світлі блискавки я побачив чорну поверхню перекинутого візка і колесо, яке й досі продовжувало крутитися. За секунду велетенський механізм пройшов повз мене і став підійматися до Пірфорда.

Зблизька ця штука виглядала ще дивовижніше; очевидно, це був не звичайний механізм, здатний пересуватись у визначеному напрямі, – це була машина з металевою ходю, з гнучкими, довгими і блискучими суглобами (одним вона вхопилася за молоду сосну), що гойдалися й гуркотіли, вдаряючись об сталевий тулуб. Тринога, обираючи собі дорогу, посувалася вперед; бронзовий її ковпак, ніби людська голова, повертався то в один бік, то в інший. Ззаду до тулуба машини було приладнано якусь клітку із білого металу, що скидалася на величезну рибальську сітку. Коли ця потвора проходила повз мене, я побачив, що з її суглобів виринають струмені зеленого диму. За хвилину вона вже була далеко.

Ото й усе, що я міг розгледіти при миготінні блискавиць, серед сліпучих спалахів та глухої темряви.

Раз тринога, заглушуючи гуркіт грому, переможно заревла: «Елу! Елу!», а за хвилину вже приєдналася до іншої, що схилилася над чимось посеред поля на півмилі далі. Я певен, що там був третій циліндр із десяти, яких було запущено до нас із Марса.

Кілька хвилин я лежав під дощем, у темряві, й спостерігав при світлі блискавиць, як рухалися в далечині оті страхотливі металеві істоти. Крізь дрібний град їхні силуети то скривалися в імлі, то виринали знову.

Згори сік мене град, знизу – підмочувала калюжа. Минуло чимало часу, доки я оговтався, вибрався з калюжі та подумав про власну безпеку.

Неподалік на картопляному полі стояла дерев'яна сторожова халупа. Я підвівся і, нахилившись, якомога непомітніше побіг туди. На мій стукіт ніхто не відповів (може, там нікого й не було), і тому я, криючись од тих страхітливих машин, поплазував канавою до Мейберійського лісу; там уже, ховаючись у сосняку, мокрий і заляклий, став прокрадатися до свого дому. Я блукав між деревами, неспроможний у темному лісі натрапити на будь-яку стежку; блискавки спалахували рідше, зате град сипав крізь віття, немовби з мішка.

Якби я збагнув усе, що діялося навколо, то відразу повернув би через Байфліт і Стрит-Кобгем до Лезергеда. Та під впливом цього нічного мороку, страшенної втоми, химерності всіх цих подій – я вже не міг думати; тіло мое нило, я був наскрізь мокрий, засліплений і оглухлий від грози.

У мене залишилося єдине бажання – щонайшвидше дістатися додому. Спотикаючись між деревами, я впав у яму і побив коліна; нарешті таки натрапив на стежку, що вела до військового коледжу. Піщаним схилом ринув справжній каламутний потік, підхоплюючи разом із собою все навкруги. Раптом якийсь чоловік у темряві налетів на мене і мало не звалив із ніг. Він скрикнув зі страху, метнувся вбік і зник раніше, ніж я встиг отямитись і озватися до нього.

Буря так лютувала, що я на превелику силу видряпався на горб. Я йшов із лівого боку дороги, тримаючись ближче до загорожі. Уже майже на вершині горба я спіткнувся об щось м'яке і при світлі блискавки побачив під ногами купу темної одежі й пару черевиків. Блискавка швидко мигнула, і я не встиг розгледіти, хто це був. Я почекав нового спалаху. Тоді я побачив, що це кремезний чоловік у простенькій, ще не старій одежі. Він лежав якось незвично, уткнувшись у штахети і навалившись власним тілом на голову, так, наче на огорожу він налетів зосліпу.

Переборюючи відразу (це було цілком природно, бо я ніколи в житті не торкався трупа), я поклав чоловіка горілиць, – перевірити, чи б'ється серце. Він був мертвий. Мигнула ще раз блискавка й освітила йому лице. Я аж здригнувся: це був господар «Мурого пса», той самий, в якого я найняв візок.

Обережно переступивши труп, я пішов горбом далі. Потім, пробираючись додому, я проминув поліцейську дільницю і військовий коледж. На схилі горба вогню не було, хоча з вигону поблискувало червоне полум'я і крізь заслону граду пробивалися руді стовпи диму.

Більшість будинків, як це було видно при світлі блискавки, залишилися неушкоджені. На шляху біля військового коледжу лежало якесь темне груддя. Недалеко від Мейберійського мосту з дороги чулися голоси, хтось там ходив, але мені забракло духу гукнути до них або підійти ближче. Я ввійшов у свій будинок, замкнув двері, а потім іще накинув гачок і, хитаючись, біля самих східців звалився на підлогу. У мене перед очима стояли металеві страховиська й те тіло, що врізалось в огорожу. Так я і сидів, притулившись спиною до стіни, зіщулюючись й тремтячи.

Розділ XI

Біля вікна

Я вже казав, що мої душевні бурі швидко улягаються. Невдовзі я відчув, що весь мокрий і що мені холодно. На килимку біля ніг вже розлилася ціла калюжа. Майже механічно я підвівся, зайшов до ідальні й хильнув трошки віскі, а тоді пішов переодягнутися.

Після цього я піднявся до кабінету – сам не знаю, чому саме туди. З вікна було видно дерева й залізничну колію, що проходила повз горсельський вигін. Ми з таким поспіхом вибиралися, що забули зачинити й вікно. В коридорі було темно, а супроти світлого краєвиду в отворі вікна кімната теж видавалася темною. Я зупинився на порозі.

Буря вщухла. Вежі Східного коледжу й сосни навколо нього зникли, а далеко на вигоні, в червоному сяйві виднівся піщаний кар'єр. На тлі заграви заклопотано метушилися велетенські й химерні, чорні тіні.

Здавалося, ніби й справді вся околиця у вогні. Широким схилом пагорба танцювали язики полум'я. Тріпотливі й виткі під поривами вітру, вони кидали червоні відблиски на хмари, що мчали по небу. Дим від близької пожежі час від часу затягував мое вікно і ховав марсіан. Що вони роблять, я не міг розгледіти. Постаті їхні окреслювались дуже невиразно, так само важко було побачити, що то за чорний предмет, біля якого вони метушаться. Не видно мені було й пожежі, відблиски якої танцювали на стіні й на стелі кабінету. У повітрі стояв різкий запах горілої смоли.

Я тихенько причинив двері і підкрався до вікна. Переді мною відкрився ширший краєвид – від будинків на станції Вокінг до обгорілих Байфлітських лісів. Щось палало внизу біля залізниці, недалеко від арки. По Мейберійському шляху та на пристанційних вулицях догорали руїни кількох будинків. Спочатку я ніяк не міг розібрати, що саме скоїлося біля залізничної колії; там яскраво палахкотів огонь, лежала якась чорна брила, а праворуч від неї – якісь жовті довгасті предмети. Потім я здогадався, що там сталася залізнична катастрофа. Передні вагони були розтрощені й палали, а задні ще стояли на рейках.

Поміж цими трьома головними джерелами світла – будинками, поїздом та пожежею на околиці Чепгема – слалися чорні смуги землі, покраяні латками охопленого вогнем і задимленого ґрунту. Увесь цей чорний, сплюндрований вогнем простір виглядав, наче гончарня вночі. Людей спершу я не помітив, хоч і дивився досить уважно. Потім розрізнив на станції кілька темних постатей, що одна за одною перетинали залізничну колію.

І оцей вогненний хаос – був той же маленький світ, в якому я безтурботно жив стільки років! Я не знав, що трапилося за останні сім годин, але уже починав підозрювати якийсь зв'язок між цими металевими велетнями й тими неквапливими потворами, які в мене на очах вивалювались з циліндра. З дивним почуттям стороннього глядача я підсунув до вікна крісло і почав оглядати цей почорнілий краєвид. Найбільше цікавили мене три велетенські чорні постаті, які ходили туди й сюди біля піщаного кар'єру.

Вони були неначе чимось заклопотані. Я запитував себе – що вони там роблять? Невже це розумні механізми? Ні, це ж неймовірно! А може, в кожній отій ходячій вежі сидить марсіанин і рухає її, керує нею, так само як людський мозок керує тілом? Я став порівнювати їх до наших машин і вперше в житті задумався над тим, як виглядав би наш бронепоїзд чи паровоз в очах розумної (хоч і меншу за людину) істоти.

Буря зовсім ушухля, небо знову прояснилось, і над димом пожарищ було видно, як хилиться до заходу крихітна цяточка Марса.

Якась людина підходила до мого саду. Почувши шарудіння біля огорожі, я, раптом скинувши з себе тягар думок, глянув униз і побачив солдата, що ліз через огорожу. При вигляді людської істоти оstownпіння мое минуло, і я миттю висунувся з вікна.

– Цс! – прошепотів я.

Солдат, завагавшись, сів на огорожу. Потім таки стрибнув у садок, пригнувся й тихенько пройшов через галявину до рогу будинку.

– Хто там? – пошепки запитав він, зупинившись під вікном і дивлячись угору.

– Куди ви йдете? – запитав я.

– Та хто його знає.

– Шукаєте, де сховатися?

– Еге ж.

– Заходьте в будинок, – запропонував я.

Я зійшов униз, відчинив двері, впустивши прибульця, знову замкнув їх. Солдатового обличчя мені не було видно. Він був простоволосий, а уніформа – розстебнута.

– Господи боже мій! – вирвалося в нього з уст, коли він переступив поріг.

– Що сталося? – поцікавився я.

– І не питайте! – Хоч було темно, я помітив, що він розпачливо махнув рукою.

– Вони стерли нас, просто стерли, – повторював він. Майже механічно солдат пішов за мною до ідальні.

– Випийте віскі, – запропонував я, наливаючи йому добру чарку.

Він випив. А потім важко сів на стілець перед столом, поклав голову на руки й раптом розплакався, схлипуючи, як дитина. Забувши власний недавній розпач, я стояв поруч і здивовано дивився на нього.

Минуло чимало часу, доки він заспокоївся і зміг відповідати на мої запитання. Розповідь його була плутана й безладна. Він був іздовий в артилерії, став до бою тільки близько сьомої. На цей час вигін уже обстрілювали. Казали, ніби перша партія марсіан, прикрившись панцирним щитом, повільно посувається до другого циліндра.

А потім цей щит піднявся на триногу і став першою руйнівною машиною, котру я бачив, коли повертався із Лезергеда.

Гармату, яку обслуговував мій співрозмовник, встановили поблизу Горсела для обстрілу піщаного кар'єру, та її прибуття лише прискорило події. Коли він з передком від'їздив убік, кінь, потрапивши ногою в якусь нору, впав і скинув його у вибоїну. Тієї ж миті гармату рознесло на шматки, почали рватися снаряди, все навколо запалало, а сам він опинився під купою обвуглених людських і кінських трупів.

- Я лежав тихо, - розповідав він, - очманілий зі страху, а на мене навалилася передня частина кінського тулуба. Вони стерли нас! А запах - Господи боже! Ну чисто як припалене м'ясо! Падаючи, я обідрав спину і лежав так, аж доки не стало трохи легше. Хвилину тому вигляд у нас був, як на параді, - а тут маєш - розбиті, знищені, розчавлені... Вони стерли нас!

Довго він ховався під кінським трупом, крадькома поглядаючи на вигін. Кардиганський полк спробував кинутись із багнетами на яму, але його одразу ж було знищено. Тоді страховисько звелось на ноги й стало спокійно ходити туди-сюди по вигону між небагатьох уцілілих, які стрімголов тікали геть. Його ковпак повертався навкруги та був схожий на людську голову в каптурі, подоба руки тримала якусь незвичайну металеву скриньку, з котрої вихоплювалося іскристе зелене полум'я, а з невеликого патрубка бив тепловий промінь.

За кілька хвилин на вигоні, скільки міг бачити солдат, не лишилося жодної живої душі; вогонь жер і ті дерева, і кущі, які ще не обвуглилися. Гусари стояли на дорозі в неглибокому рівчаку, і солдатові їх було не видно; він лише чув, як зацокотіли кулемети, а потім усе змовкло. Велетень довго не чіпав станції й кількох околишніх будинків, але потім він навів і туди тепловий промінь, і за лічені хвилини містечко обернулося на купу вогнених руїн.

Тоді тепловий промінь раптом погас, і велетень, повернувшись до артилериста спиною, посунув до обгорілого лісу, де лежав другий циліндр.

Цієї миті з ями вийшов іще один металевоблискучий титан. Це страховисько пішло слідом за першим, і солдат тоді обережно поповз по ще гарячому вересовому попелу до Горсела. Йому пощастило втрапити в рівчак, що тягся вздовж дороги, і таким чином він дістався Вокінга. Тут голос оповідача змінився майже на суцільні оклики. Через Вокінг пройти вже було неможливо. Ті мешканці, що уникли смерті, ніби зовсім збожеволіли, а решта попеклася або згоріла живцем. Він обминув пожарища, заховався поміж обгорілих руїн і тут побачив, що один велетень повертається до ями. Чудовисько помітило утікача, захопило його сталевим шупальцем і вдарило головою об сосну. Коли нарешті настала ніч, артилерист побіг далі й

дістався залізничного насипу. Звідси вже він крадькома пішов на Мейбері, у бік Лондона, сподіваючись знайти допомогу і порятунк.

Люди ховалися в ровах і в льохах, багато з тих, що залишилися живі, тікали до Вокінга й Сенда. Артилерист страждав від спраги, поки не побачив поблизу залізничного мосту розбитий водогін, з якого фонтаном струмувала вода.

Оце й усе, що я зміг від нього добитися. Закінчивши свою розповідь, артилерист ніби заспокоївся. Ще раніше він сказав мені, що від полудня нічого не ів. Я знайшов у буфеті трохи баранини й хліба і приніс йому, щоб він підкріпився. Боячись викрити себе, ми навіть не вмикали лампи і раз за разом руками намацували їжу. Доки він розповідав, обриси речей навколо стали проступати в темряві, а за вікном уже було видно поламані дерева і трояндові кущі. Скидалося на те, що галявиною пройшла юрба людей чи зграя тварин. Тепер я вже міг розгледіти й солдатове обличчя, бліде і брудне; певно, й мое було таке саме.

Попоївши, ми тихенько зішли нагору до мого кабінету, і я знову виглянув із вікна. За ніч наша долина обернулася на попіл. Полум'я вже пригасало. Де був вогонь, тепер тільки диміло. Рештки розбитих і спалених будинків, повалені й обвуглені дерева – все це було заховане від очей нічною темрявою, але зараз виразно постало у світлі суворого ранку. Тільки подекуди щось уціліло: там бовванів білий семафор, тут стояла оранжерея, прозора й чиста серед почорнілих недогарків. Ніколи ще в історії війни не було такого немилосердного суцільного нищення!

Виблискуючи в ранковому світлі, три металеві велетні стояли біля ями, їхні ковпаки оберталися на всі боки, ніби вони милувалися спустошенням як результатом свого розбою. Мені здалося, що яма поширшала. Клуби зеленого диму раз у раз вибухали назустріч світанку, вони здіймалися вихором, розсіювалися й нарешті зникали.

Біля Чепгема височіли вогненні стовпи. Перші сонячні промені перетворювали їх на стовпи кривавого диму.

Розділ XII

Я стаю свідком руйнування Вейбриджа та Шеппертона

Коли зовсім розвиднілося, ми відійшли від вікна і тихо зішли вниз.

Артилерист погодився, що тут залишатися небезпечно. Він мав намір іти до Лондона і там приєднатися до своєї частини, дванадцятої кінної батареї. Але я вирішив повернутися до Лезергеда. Мене так приголомшила могутність марсіан, що я вирішив перевезти дружину до Ньюгевена, а звідти якнайшвидше виїхати за кордон. Я вже зрозумів, що околиці Лондона неминуче стануть ареною спустошливої війни раніше, ніж пощастить знищити марсіан.

Між нами й Лезергедом був третій циліндр, який оберігали ці велетні. Якби я був сам, напевне, майнув би навпростець. Але артилерист стримав мене.

– Не дуже зрадіє ваша дружина, – сказав він, – якщо ви зробите її вдовою.

Врешті-решт я погодився йти разом з ним під прикриттям лісу на північ до Стрит-Кобгема. Там ми мали розлучитися, і я вже через Епсом дістався б до Лезергеда, зробивши, проте, чималий гак.

Я хотів рушати відразу, але мій супутник був досвідченіший, тому примусив мене добре підготуватися до дороги. Ми обшукали весь будинок, і я знайшов флягу, яку ми наповнили віскі, а наші кишені ми понабивали сухарями та м'ясом. Ми вийшли з дому та побігли донизу тією самою дорогою, якою я підіймався минулої ночі. Будинки стояли порожніми. На нашому шляху лежали три обвуглені трупи, уражені тепловим променем.

Усюди валялися покинуті речі – як-от годинник, капець, срібна ложка і таке інше. На розі біля пошти лежав перекинутий, із поламаним колесом віз, навантажений меблями та ящиками; коня поряд не було. Серед руїн валялася і розбита залізна каса.

Горіла тут тільки сторожка сирітського притулку, а решту будинків було мало пошкоджено. Тепловий промінь змів лише димарі й пройшов далі. Проте Мейбері-гіл спорожнів – крім нас, тут не було жодної живої душі. Більшість мешканців подалась, мабуть, на Олд-Вокінг, – тією дорогою, що я добирався до Лезергеда, – або ж поховалася невідомо де.

Сходячи дорогою, ми пройшли повз той труп у чорному, що й досі лежав тут, під дощем. Далі ми вступили до лісу і дійшли до залізничної колії, так нікого і не зустрівши. Ліс потойбіч залізниці був ріденький, обгорілий, дерева здебільшого лежали на землі, тільки подекуди стирчав похмурий стовбур із кількома темними листочками. З цього ж боку вогонь обсмалив лише ближчі до залізниці дерева, а далі не поширився. В одному місці, мабуть, у суботу ще працювали лісоруби. На галявині лежали між купами тирси зрубані і свіжообтесані дерева. Трохи осторонь стояла безлюдна тимчасова халабуда. Ранок був тихий, спокійний, безвітряний, навколо панувала суцільна тиша. Навіть пташки не співали. Ми з артилеристом, швидко йдучи вперед, розмовляли лише пошепки і щохвилини озиралися. Кілька разів ми зупинялись і прислухалися.

Невдовзі ми підійшли до дороги і почули стукіт копит, а потім побачили вершників, що повільно їхали до Вокінга. Ми гукнули до них, вони зупинилися, і ми підійшли ближче. Це був лейтенант і двоє рядових гусарського полку; вони везли якийсь прилад; артилерист пояснив мені, що це геліограф.

– Ви перші, кого ми за весь ранок зустріли на цій дорозі, – сказав лейтенант. – Що тут сталося?

Він явно непокоївся. Солдати, що стояли позаду нього, з цікавістю поглядали на нас.

Мій супутник вискочив на дорогу й віддав честь.

- Нашу гармату розірвало вночі, сер. Я переховуюся. Наздоганяю свою батарею. Проїхавши півмилі цією дорогою, ви, я гадаю, побачите марсіан.

- Які вони, до біса, ці марсіани? - запитав лейтенант.

- Велетні в панцирах, сер. Футів зі сто на зріст. На трьох ногах, тіло ніби з металу, а згори здоровенна голова під ковпаком, сер.

- Вигадаєш іще! - сказав лейтенант. - Якісь дурниці, слово честі.

- Ще побачите, сер. Вони носять якусь скриньку, сер, що стріляє вогнем і вбиває на смерть.

- То це ніби якась гармата?

- Ні, сер. - І артилерист почав жваво розповідати про тепловий промінь.

Лейтенант обірвав його оповідання і пильно придивився до мене. Я стояв на насипу край дороги.

- А ви бачили марсіан?

- Так, це все правда, - відповів я.

- Ну що ж, - сказав лейтенант, - я гадаю, що й мені доведеться поглянути на них. Слухай-но, - звернувся він до артилериста, - нас послано звільнити місцевість від жителів. А ти підеш до бригадного генерала Марвіна і доповіси про все, що побачив. Генерал у Вейбриджі. Дорогу знаєш?

- Я знаю дорогу, - промовив я.

Лейтенант повернув коня на південь.

- Кажете, півмилі? - запитав він.

- Не більше, - відповів я і показав на верхів'я дерев, які височіли на півдні.

Лейтенант подякував мені й рушив далі. Більше ми його ніколи не бачили.

Потім ми помітили ще трьох жінок та двох дітей, що перед будинком вантажили на маленький візок брудні вузли і старі меблі. Вони були такі заклопотані, що не мали часу розмовляти з нами.

Поблизу Байфлітської станції ми вийшли із соснового лісу. Лагідно світило сонце, ранок був мирний і спокійний. Сюди не сягав уже тепловий промінь, і, якби не безгоміння спорожнілих будинків, не метушня тих, що квапливо укладали до від'їзду пожитки, якби не загони солдатів на залізничному мосту, що дивилися вздовж залізниці на Вокінг, - це була б звичайна неділя.

Кілька возів і фургонів зі скрипом тяглися по дорозі на Едлстон.

Раптом крізь ворота ми побачили на лузі шість двадцятифунтових гармат, розставлених поряд на однаковій відстані й націлених на Вокінг.

Тут же наготові стояли артилеристи; трохи далі лежали ящики зі снарядами.

Солдати виструнчилися, наче перед правдивим бойовим оглядом.

– Оце до діла! – сказав я. – Хоч тепер вони тим павукам дадуть чосу!

Мій супутник, вагаючись, топтався під ворітьми.

– Піду я далі, – вирішив він.

Ближче до Вейбриджа, по той бік мосту, численна купа солдатів у білих неформених куртках насипали довгий вал, за яким побачив встановлено ще гармати.

– Це, мабуть, як лук і стріли проти блискавиці, – позіхнув артилерист. – Не бачили вони вогненного променя!

Офіцери, що стояли біля валу, дивилися поверх дерев на південний захід; солдати щохвилини зупинялися і також поглядали в той бік.

У Байфліті був справжній переполох: люди пакували речі, зо два десятки гусарів, хто верхи, хто пішки, підганяли мешканців. На вулиці серед усілякого транспорту вантажили кілька чорних санітарних карет із хрестами в білих кружках і якийсь старий омнібус. Тут були десятки цивільних, і багато серед них таких, що, шануючи неділю, повбиралися у святковий одяг. Солдатам нелегко було пояснити, яка серйозна небезпека загрожує, бо вони не розуміли цього самі. Ми побачили якогось засушеного дідка із великою скринькою: він сердито сперечався з капралом, який не дозволяв йому брати з собою десятків два або й більше горщиків з орхідеями. Я підійшов до них і смикнув старого за лікоть.

– Ви знаєте, що там діється? – запитав я, показуючи на верхів'я дерев, за якими були марсіани.

– Що? – запитав старий, обернувшись. – Я їм поясню, що ці горщики дуже цінні.

– Смерть! – вигукнув я. – Смерть іде! Смерть, розумієте?

Я залишив його розмірковувати над цим, а сам кинувся за артилеристом. На повороті я озирнувся. Капрал дав старому спокій, і той стояв самотній біля своєї скрині та горщиків з орхідеями, розгублено дивлячись на дерева, за якими ховалася небезпека.

У Вейбриджі ніхто не міг сказати, де міститься штаб. Тут був суцільний безлад. Підводи, карети утворювали мішанину всіляких возів і коней. Поважні мешканці містечка, чоловіки в костюмах, ошатно вдягнені жінки – всі квапливо пакували речі; навіть ті, хто завжди байдикував, і вони завзято допомагали іншим; діти, вдоволені з такої пригоди, галасували. А

над цією метушнею розлягалися дзвони: це місцевий вікарій, незважаючи ні на що, правив ранню службу.

Ми з артилеристом присіли на східцях біля криниці й нашвидку підкріпилися тим, що захопили з собою. Військові патрулі – вже не гусари, а гренадери в білих мундирах, – попереджували населення, щоб воно або швидше вибиралося звідси, або ховалося по льохах, коли почнуть стріляти. Проходячи залізничним мостом, ми бачили натовпи людей, що купчилися на станції й навколо неї: платформи були забиті різними валізами й клунками. Звичайний розклад поїздів було порушено, певно, тому що підвозили до Чертсі війська й гармати. Кажуть, що згодом дійшло навіть до жорстокої бійки за місця в додаткових поїздах, які було пущено по обіді.

Вийшовши з Вейбриджа, ми дісталися шеппертонського шлюзу, де зустрічаються річки Вей і Темза. Тут ми допомогли двом стареньким навантажити маленький візок. Гирло Вей має три рукави; через неї ходив пором, і можна було винайняти човен. На тому боці річки був трактир, перед ним галявина, а далі за деревами височіла церковна дзвіниця (тепер там залишився тільки шпиль).

Біля перевозу ми застали збуджену галасливу юрбу. Паніки не було, але людей зібралося набагато більше, ніж могли перевезти човни. Люди йшли, задихаючись під тягарем великих клунків. Якесь подружжя, пристосувавши двері з клуні замість носилок, несло на них своє добро. Один чоловік сказав нам, що має намір виїхати поїздом із Шеппертонської станції.

Усі голосно розмовляли, хтось навіть жартував. Багатьом здавалося, що марсіани – це просто велетенські істоти, здатні тільки пограбувати місто, але що їх зрештою буде-таки знищено. Люди збентежено поглядали на річку, на луки, але все було спокійно.

За Темзою, коли не зважати на те місце, де приставали човни, також було тихо – помітний контраст із Сурреєм. Люди висідали з човнів і підіймалися дорогою.

Великий пором щойно відчалив. Кілька солдатів стояли на галявині перед заїздом, дивилися на втікачів і глузували з них, навіть не пробуючи допомогти. Трактир, як і звичайно в неділю, був зачинений.

– Що це? – вигукнув один із веслярів, почувши раптовий вибух.

– Та цить же! – Хтось поряд зі мною гримнув на собаку, який завив.

Знову почувся приглушений вибух, тепер уже з боку Чертсі. Стріляла гармата.

Почався бій. На тому боці річки заревли невидимі через дерева гармати, майже одна за одною. Скрикнула якась жінка. Усі раптом ніби закам'яніли, обернувшись у бік близької незримої битви. На широкому лузі не було нікого, тільки мирно паслася череда і під сонячним промінням стояли непорушно сріблясті верби.

– Солдати їх зупинять, – якось непевно промовила якась жінка.

Над верхів'ями дерев звівся димок. Потім ми побачили десь далеко клуб диму, що здійнявся вгору і завис у повітрі. Цієї ж миті під ногами задрижала земля, важкий вибух струсонув повітря, у вікнах будинків шибки розлетілися на друзки, і ми заціпеніли.

– Он де вони! – вигукнув чоловік у синій куртці. – Там, там! Бачите?! Там!

Раптово один за одним з'явилися марсіани в металевих панцирах – перший, другий, третій, четвертий: вони звелися шеренгою за лугом, над молодим лісом біля Чертсі, і швидко прямували до річки. Спочатку їхні постаті під ковпаками здавалися зовсім маленькими; вони пересувалися ніби на коліщатах, але зі швидкістю птахів.

Тоді, рухаючись навскіс до нас, з'явився п'ятий марсіанин. Великі панцирні тіла виблискували під сонцем. Що ближче вони підходили, то більшими ставали. Крайній ліворуч марсіанин, який був найдалі від нас, розмахував високо в повітрі великим ящиком, і жакливий тепловий промінь, який я вже бачив вночі проти суботи, майнув над Чертсі й почав уражати будинки.

Побачивши цих дивних, швидких і жакливих створінь, натовп над річкою, здавалося, завмер від жаху. Ні вигуків, ні гомону – запанувала могильна тиша. Потім почувся захриплий шепіт і тупотіння ніг, чалапання по воді. Якийсь чоловік, занадто переляканий, щоб скинути з плечей свою ношу, повертаючись, ударив мене ріжком валізи, аж я заточився. Якесь жінка штовхнула мене і кинулася щодуху бігти. Я обернувся і також побіг разом з натовпом, хоча страх не затьмарив мого розуму. Тільки єдине – жакливий тепловий промінь – був у мене на думці.

Треба сховатись у воду! Це порятунок!

– У річку, стрибайте у річку! – закричав я, хоч ніхто мене й не слухав, і побіг просто назустріч марсіанинові, що наближався до нас.

Збігши схилом до річки, я кинувся у воду. Те саме робили й інші люди. Човен, переповнений людьми, що тільки-но відчалив, пристав до берега. Каміння під ногами вкрилося слизьким брудом, а річка була така мілка, що я пробіг кроків із двадцять, доки вода сягнула мого пояса. Коли марсіанин уже височів над моєю головою ярдів за двісті, я пірнув. Люди стрибали з човна в річку, і плескіт води віддавався мені у вухах. Інші квапливо вилазили з човнів на берег. Але марсіанин звертав уваги на людей не більше, ніж людина звертає на мурашок, коли наступає на них. Коли, задихаючись, я висунув із води голову, ковпак марсіанина був обернений у бік батарей, що невпинно обстрілювали річку. Велетень крутив якоюсь коробкою, певне, генератором теплового проміння.

За мить він підійшов до берега і ступив на середину річки; коліно його виставленої вперед ноги уже впиралося в протилежний берег; іще секунда, і страховисько звелось на повний зріст. Але тут шість гармат на правому березі, про які ніхто й не підозрював, бо вони були замасковані край села, відкрили вогонь. Від раптового струсу в мене закалатало серце. Страховисько вже наводило тепловий промінь, коли снаряд розірвався всього ярдів за шість над його ковпаком.

Від несподіванки я скрикнув. Інших чотирьох марсіан я не бачив і не думав про них – усю мою увагу поглинув цей. Слідом за першим снарядом у повітрі біля самого марсіанина розірвалися одночасно ще два; ковпак спритно ухилився від них, але четвертого снаряда вже не уник – снаряд влучив просто в металеву вежу.

Ковпак розтрощило, вибухнуло полум'я, і разом з уламками яскравого блискучого металу розлетілися навсібіч шматки м'яса.

– Ура! – радісно і водночас істерично закричав я.

Мій крик підхопили люди, що стояли навкруг у воді.

Від захвату я мало не вискочив на берег.

Колос із відтятою головою захитався, мов п'яний, але не впав. Якимось чудом він зберіг рівновагу і, не випускаючи камери з тепловим струменем, швидко, але похитуючись, попрямував Шеппертоном. Його живий мозок – марсіанина у сталевій вежі – було розірвано на шматки, і велетенська химера йшла тепер вперед наосліп, спустошуючи все на своєму шляху. Тринога прямувала по прямій, не здатна вже керувати рухами. Наскочивши на дзвіницю розваленої церкви, машина хитнулася, наче від удару тарана, і зі страшенним гуркотом упала в річку.

Пролунав неймовірної сили вибух, і смерч води, пари, намулу й металевих уламків здійнявся в небо. Щойно камера теплового променя занурилась у річку, вода перетворилася на пару. Ще мить, і величезна болотяна хвиля, бурхливо киплячи, ринула проти течії.

Я бачив, як люди борсалися, намагаючись вибратися на берег, і чув пронизливі крики й зойки, які покривав клекіт води, нагрітої від падіння марсіанина.

На мить я зовсім забув про небезпеку і не відчував, якою гарячою стала вода. Відштовхнувшись якогось чоловіка в чорному одязі, я кидався у воді, доки дійшов до повороту річки. Кілька спорожнілих човнів безпорадно гойдалися на хвилях, а нижче за течією лежав майже весь занурений у воду підбитий марсіанин.

Над марсіанином здіймалися густі хмари пари; крізь їх завихрені пасма я міг іноді розгледіти невиразні велетенські кінцівки тієї потвори, що й досі вовтузилась у воді, збиваючи в повітря фонтани бруду й піни. Металеві суглоби вимахувалися над водою, сіпалися, ніби живі руки, і, коли б не безладність цих рухів, можна було б подумати, що серед хвиль якась поранена істота змагається за життя. Із машини з голосним сичанням бив догори величезний струмінь рудої рідини.

Від цього видовища мене відірвав якийсь шалений рев, подібний до заводської сирени. Чоловік, стоячи по коліна у воді біля поромної линви, ледь чутно шось гукав до мене, показуючи рукою. Я озирнувся й побачив двох марсіан, які швидко прямували просто на нас. Гармати з Шеппертона відкрили по них огонь, але цього разу марно.

Я відразу ж пірнув у воду і, задихаючись, щосили рвався вперед.

Вода наді мною вирувала і швидко нагрівалася.

На мить вистромившись із води, щоб передихнути і відкинути з очей волосся, я побачив, як хмарою здіймається біла пара, ховаючи марсіан. Гуркіт стояв неймовірний. Тоді я помітив велетенські сірі постаті, які через імлу видавалися ще більшими. Вони пройшли повз мене, і двоє з них зупинилося над пінистими уламками свого товариша, що безсило борсався у воді. Третій і четвертий також зупинилися над річкою, один ярдів за двісті від мене, а другий трохи далі – з боку Лейлгема. Генератори теплового струму похитувалися вгорі, й нищівне проміння зі свистом било на всі боки.

У повітрі стояв хаос: пронизливий гул марсіан, гуркіт будинків, що валилися в огні, тріск охоплених полум'ям дерев, хлівів, парканів, гудіння й свист страшної вогненної стихії.

Густий чорний дим підіймався в повітря й мішався з парою, що валувала над рікою. Тепловий промінь ковзав по Вейбриджу туди й сюди, і кожен його дотик викликав білі спалахи, після яких починався вогненно-димовий танець. Ближчі, ще не ушкоджені будинки, примарні, бліді й похмурі, стояли повиті парою, чекаючи на свою долю, а за ними шаленів огонь.

Мабуть, із хвилину стояв я по груди в воді, гарячій, майже як окріп. Я розгубився і втратив надію на порятунок. Крізь стовпи пари я бачив, як люди, що були також у річці, вибиралися на берег, чіпляючись за очерет, – наче жабенята, що тікають поміж травою, коли підходить людина. Інші панічно бігали берегом.

Спалахи теплового променя раптом ковзнули в мій бій. Від його дотику будинки розсипалися й падали, пройняті вогнем, гули охоплені полум'ям дерева. Метнувшись по стежці, що йшла від берега, промінь знищив людей, а потім наблизився до води, ярдів за п'ятдесят від мене.

Він перекинувся на другий берег, у бік Шеппертона, і там, де він проходив, вода збурювалася хвилями гарячої пари. Я повернув до берега.

Ще мить, і мене накрила величезна хвиля, гаряча, немов окріп. Я закричав і, ошпарений, напівсліпий, волаючи від нестерпного болю, кинувся до берега. Якби я послизнувся, то неминуче загинув би. Я безсило впав на широкий міліні на очах у марсіан, там, де Вей зливається з Темзою.

Я вже нічого не чекав, крім смерті.

Немов крізь туман пригадую, як нога марсіанина ступила ярдів за двадцять від моєї голови, глибоко вгрузнула і піднялася, розтрушуючи рінь далеко навкруги. Потім – довгий час гнітючого чекання, і я побачив, як четверо марсіан несуть кудись свого пошматованого товариша. Їхні кроки, спочатку добре чутні, поволі завмирили у димах, по той бік річки, серед широких лук. І тільки тоді я став дуже повільно усвідомлювати, що дивом уник смерті.

Розділ XIII

Зустріч зі священником

Відчувши несподівану силу земної зброї, марсіани відступили до початкових позицій на Горсельському вигоні. Вони квапилися перенести рештки свого пошматованого товариша і тому зовсім не зважали на таких нікчем, як я. Якби вони залишили свого товариша й рушили далі, то, крім кількох батарей дванадцятифунтових гармат, до самого Лондона не зустріли б опору і, звичайно, досягли б столиці раніше, ніж туди дійшла б звістка про їх наближення. Напад був несподіваний, жакливий і нищівний, як землетрус, що сто років тому зруйнував Лісабон.

Проте марсіани не квапилися. Через кожні двадцять чотири години з космічного простору циліндр за циліндром їм надходила допомога. А тим часом командування війська й флоту, усвідомивши страшну силу нападника, почало гарячково готуватися до оборони. Щохвилини на позиції прибували нові й нові гармати. Уже ввечері неділі в кожному гайку, в кожній приміській дачі на схилах горбів під Кінгстоном і Річмондом чорніли націлені жерла замаскованих гармат. А то тут, то там по обгорілих спустошених полях навколо табору на горсельському вигоні, по спустошених селах, між купами чорних обвуглених недогарків сосняка – підкрадалися сміливці з геліографами, маючи завдання повідомляти артилерію про наближення марсіан. Але марсіани відчули силу нашої артилерії і небезпеку в наближенні людей – всякого, хто тепер насмівся би наблизитись до циліндра, спіткала б смерть.

Очевидно, марсіани витратили післяполудневий час на перенесення всього необхідного з другого й третього циліндрів (згодом я дізнався, що другий упав на гольфовому майданчику під Едлстоном, третій – поблизу Пірфорда) до ями на Горсельському вигоні. Після цього один марсіанин став на варті серед почорнілого вересу й зруйнованих будинків, а решта залишили бойові машини і спустилися до ями. До пізньої ночі вони завзято працювали, і над ямою здіймалися стовпи густого зеленого диму, який було видно з пагорбів Мерроу і навіть, як розповідали, із Бенстеда й Епсому.

Марсіани позаду мене готувалися до нового наступу, а переді мною люди збирали сили для відсічі. Я з невимовними труднощами крізь огонь і дим пробивався із Вейбриджа в Лондон.

Помітивши порожній човен, який несла течія, я скинув з себе мало не весь змоклий одяг, підплив до нього і на човні вибрався зі страшного пекла. У човні весел не було, але я гріб просто руками, наскільки то було можливо, якщо руки ошпарені. Так повільно плив я за течією в напрямі Голіфорда й Волтона, щоразу, з цілком зрозумілих причин, озираючись назад. Я тримався річки, бо у воді найкраще було рятуватися, якби велетні поновили наступ.

Разом зі мною текла й вода, що нагрілася від затопленого марсіанина, і ядесь милю через туман не міг розрізнити берегів. Щоправда, один раз я побачив низку чорних постатей, що тікали із Вейбриджа. Голліфорд, здавалося, зовсім спорожнів; над берегом горіло кілька будинків. Дивно

було бачити, як серед білого дня під блакитним небом палало тихе покинуте місто, оповите димом та полум'ям, – ніколи ще у житті не бачив я пожежі без метушливої юрби. Трохи далі, на обмілині, димів і горів очерет, а хвиля полум'я котилася від нього далі на поле, де лежало сухе сіно.

Я був настільки знесилений після пережитого, а вода в річці була така гаряча, що довгий час я плив, поклавшись тільки на волю течії. Потім знову прокинувся страх, і я почав гребти руками. Сонце палило голу спину. Нарешті, коли за поворотом я побачив Волтонський міст, втома й лихоманка взяли гору над страхом. Я причалив до мідлсекського берега і ледь живий упав на густу траву. Була вже, мабуть, четверта чи п'ята година. Я трохи спочив, а тоді схопився на ноги й пройшов, мабуть, з півмилі, не зустрівши жодної душі; потім знову приліг у затінку під живоплотом. Пригадую, що дорогою я марив, щось промовляючи сам до себе. Мене страшенно мучила спрага, і я дуже шкодував, що не напився води з річки. Дивно, але я чомусь сердився на дружину: мене дратувало, що я не міг дістатися Лезергеда.

Мабуть, я задрімав, бо ясно не можу пригадати, коли з'явився священик. Пам'ятаю, що він сидів, задерши догори чисто виголене обличчя, і тупо дивився в бліді відблиски вогнів; рукави його сорочки були в сажі. Небо вкривали хмарки, прозорі й легкі, немов пір'їни, вони застигали в надвечірньому золоті літнього сонця.

Я підвівся і сів. Мій рух привернув його увагу, і він поглянув на мене.

– Чи нема у вас води? – запитав я.

Він похитав головою.

– Уже цілу годину ви просите води, – сказав він.

Десь хвилину ми мовчки дивилися один на одного. Напевно, мій вигляд здавався йому чудним: я був напівголий, мокрі штани та шкарпетки були всім моїм одягом, тіло було попечене, лице і спина почорніли від диму. Його ж обличчя було мляве, спокійне, майже біле кучеряве волосся спадало на низьке чоло, великі блакитні очі втупилися у далечінь. Говорив він, наче рубав, і постійно поглядав кудись убік.

– Що діється? – промовив він. – Що все це означає?

Я тільки глянув на нього й нічого не відповів.

Він простер тонку білу руку і мало не заголосив:

– Як це сталося? За які гріхи така покута? Після ранньої відправи пішов я прогулятися, а тут нагло – вогонь, землетрус, смерть! Содом і гоморра! Вся наша праця пішла за вітром, уся праця... І хто вони такі, ті марсіани?

– А хто такі ми? – насилу промимрив я.

Він обхопив коліна руками і знову повернувся до мене. Якийсь час він мовчки дивився в мое обличчя.

- Я ходив по дорозі, щоб освіжити голову, - повторив він. - І раптом - вогонь, землетрус, смерть!

Він замовк; підборіддя його мало не торкалося кілець.

Потім він знову заговорив, розмахуючи руками:

- Уся праця... всі недільні школи... В чому наша провина? В чому провина Вейбриджа? Все зникло, все зруйновано... Церква! Ми відбудували її тільки три роки тому... І от вона стерта з лиця землі! За що?

Він знову помовчав і заговорив, неначе божевільний:

- Дим від цього пожарища вічно підноситиметься до неба!

Його очі блиснули, пальцем він вказував на Вейбридж.

Я здогадувався, що він душевнохворий. Трагедія, яку йому довелося побачити, спричинила його божевілля.

- Далеко звідси до Санбері? - спитав я.

- Що ж робити? - промовив він. - Невже ці страховиська всюди? Невже земля в їхній владі?

- Далеко звідси до Санбері? - повторив я запитання.

- Тільки сьогодні я служив обідню...

- Обставини змінилися, - спокійно відповів я. - Не впадайте у відчай. Ще є надія.

- Надія!

- Так, надія, попри весь цей жах!

Я виклав йому свою думку щодо нашого теперішнього становища. Спершу він слухав з цікавістю, але потім збайдужів і відвернувся.

- Це початок кінця, - урвав він мене. - Це кінець. Це Страшний суд. Люди молитимуть гори і скелі впасти на них...

Його слова підтвердили мою здогадку. Зібравшись на думці, я підвівся і поклав руку йому на плече.

- Ви ж чоловік, - сказав я. - Ви просто втратили голову. Віра перевіряється тим, як вона може встояти перед нещастям. Подумайте, скільки разів в історії людства бували землетруси, потопи, війни і виверження вулканів. Чому Бог повинен був зробити виняток для Вейбриджа? Бог не страховий агент.

- Як нам врятуватися? - раптом запитав він. - Вони невразливі, вони безжальні...

- Що сильніші вони, то розумнішими й обережнішими мусимо бути ми, - відповів я. - До речі, одного з них убили три години тому.

- Убили? - вигукнув він. - Хіба можна вбити вісника Божого?

- Я бачив це, - вів я далі. - Просто ми з вами потрапили в самий центр подій, от і все.

- Що це в небі? - спитав він.

Я пояснив, що це сигнали геліографа і що вони означають, що люди поспішають нам на допомогу.

- Ми перебуваємо в самій гущі подій, хоча навкруги все спокійно. Наближається гроза. Ось там, здається, марсіани, а в напрямі до Лондона, там, де пагорби Річмондом і Кінгстона, під прикриттям дерев риють траншеї і встановлюють гармати. Марсіани, ймовірно, підуть по цій дорозі.

Він схопився і жестом зупинив мене.

- Слухайте! - сказав він.

Від далеких пагорбів за річкою долинав гул гармат і якийсь страшний крик. Потім запала тиша. Жук перелетів через огорожу. На заході димом затягувало Вейбридж і Шеппертон. У небі блищав місяць.

- Нам треба йти цією стежкою на північ, - сказав я.

Розділ XIV

У Лондоні

Коли у Вокінгу впав циліндр, мій молодший кузен перебував у Лондоні. Він був студентом-медиком і готувався до іспиту; до суботи він нічого не чув про прибуття марсіан. Ранкові суботні газети на додаток до довгих спеціальних статей про Марс і про життя на ньому надрукували досить туманне стисле повідомлення. Повідомлялося, що марсіани, налякані наближенням натовпу, вбили кількох людей за допомогою якоїсь скорострільної гармати. Телеграма закінчувалася так: «Марсіани, хоча і здаються грізними, не вилазили з ями, в яку впав їх снаряд, і, очевидно, не можуть цього зробити. Ймовірно, це викликано більшою силою земного тяжіння». На перших сторінках це особливо підкреслювалося.

Звичайно, всі студенти, які готувалися до іспиту з біології в університеті, куди вирушив того дня й мій кузен, дуже зацікавилися повідомленням, але на вулицях не спостерігалось особливого пожвавлення.

Вечірні газети вийшли з сенсаційними заголовками. Однак вони повідомляли тільки про рух військ до пустки і про те, що палають соснові ліси між Вокінгом і Вейбриджем. О восьмій годині «Сент-Джеймс газет» випустила

екстрене повідомлення про те, що попсований телеграф. Припускали, що лінія пошкоджена внаслідок пожежі. У цю ніч – у ніч, коли я їздив до Лезергеда і назад, – іще нічого не було відомо про битви.

Кузен не хвилювався про нас, оскільки знав з газет, що циліндр упав щонайменше за дві милі від мого будинку. Він збирався поїхати до мене цієї ж ночі, щоб, як він потім розповідав, подивитися на чудовиськ, поки їх не знищили.

Він послав мені телеграму о четвертій годині, а ввечері вирушив до мюзик-холу.

Телеграму я так і не одержав.

У Лондоні в ніч проти неділі теж вибухнула гроза, і кузен доїхав до вокзалу Ватерлоо візником.

На платформі, звідки зазвичай вирушає дванадцятигодинний поїзд, він дізнався, що потяги чомусь не доходять до Вокінга. Чому, він так і не міг добитися: залізнична адміністрація толком нічого не знала. На вокзалі не помітно було хвилювання; залізничники припускали, що між Байфлітом і вузловою станцією Вокінг сталася аварія. Вечірні поїзди, що зазвичай йшли через Вокінг, прямували через Вірджинія-Вотер або Гілдфорд.

Якийсь репортер вечірньої газети, прийнявши кузена помилково за начальника руху, на якого кузен трохи походив, намагався взяти в нього інтерв'ю.

Майже ніхто, в тому числі залізничники, не пов'язували це з марсіанами.

Я потім читав у якійсь газеті, нібито ще вранці в неділю «весь Лондон був наелектризований повідомленнями з Вокінга».

Насправді нічого подібного не було.

Більшість мешканців Лондона вперше почули про марсіан тільки в понеділок вранці, коли вибухнула паніка. Навіть ті, хто читав газети, не відразу зрозуміли поспіхом написане повідомлення. Більшість лондонців недільних газет не читали. Крім того, лондонці так упевнені у своїй безпеці, а сенсаційні качки такі звичайні в газетах, що ніхто особливо не переймався цією заявою.

Вчора, близько сьомої години дня, марсіани вийшли з циліндра і, рухаючись під захистом броні з металевих щитів, ушент зруйнували станцію Вокінг і навколишні будинки і знищили цілий батальйон. Подобиці невідомі. Кулемети виявилися безсилими проти їх броні; польові гармати були виведені з ладу. У Чертсі спрямовані роз'їзди гусар. Марсіани, мабуть, повільно просуваються до Чертсі або Віндзор. У Західному Серрею тривога. Зводяться земляні зміцнення, щоб перепинити доступ до Лондона.

Це було надруковано в «Санді Сан», а в «Рефері» дотепний фейлетоніст писав, що все це скидається на паніку в селі, де несподівано розбігся мандрівний звіринець.

Ніхто в Лондоні толком не знав, що таке броньовані марсіани, але чомусь вперто повзли чутки, що чудовиська дуже неповороткі. «Повзають», «насилу тащатся» – такі вирази траплялися майже в усіх перших повідомленнях. Жодну з телеграм не написав очевидець подій.

Недільні газети друкували екстрені випуски в міру отримання свіжих новин та навіть коли їх не було. Тільки ввечері газети отримали урядове повідомлення, що населення Уолтона, Вейбриджа і всієї округи евакуйовується до Лондона, – і більше нічого.

Вранці кузен пішов до церкви при приютській лікарні, досі не знаючи про події минулої ночі. У проповіді пастора він вловив туманні натяки на якесь вторгнення; крім того, було прочитано особливу молитву про послання світові. Вийшовши з церкви, кузен купив номер «Рефері». Стривожений новинами, він вирушив на вокзал Ватерлоо довідатися, чи відновлено залізничний рух. На вулицях було звичайне святкове пожвавлення – омнібуси, екіпажі, велосипеди, багато гарно вбраних людей; ніхто особливо не хвилювався через новини. Всі були заінтриговані, але якщо хто і турбувався, то не за себе, а за своїх рідних, які жили поза містом.

На вокзалі кузен уперше почув, що до Віндзора і Чертсі потяги не ходять. Носії сказали йому, що зі станцій Байфліт і Чертсі отримано вранці кілька важливих телеграм, але телеграф чомусь не працює.

Кузен не міг домогтися більш точних відомостей. «Близько Вейбриджа йде бій» – от і все, що вони знали.

Рух поїздів було порушено.

На платформі цілий натовп чекав на приїзд рідних і знайомих із південного заходу. Якийсь сивий джентльмен лаяв Південно-Західну компанію.

Прийшли пара потягів з Річмонда, Путні і Кінгстона, приїхали люди, що на свято хотіли покататися на човнах. Вони розповідали, що шлюзи замкнені і що відчувається тривога. Мій кузен розговорився з якимось молодиком.

– Купа народу іде в Кінгстон на візках, на чому попало, зі скринями, з усім скарбом, – розповідав той. – Їдуть з Молса, Вейбриджа, Волтона і кажуть, що близько Чертсі чуто канонаду і що кавалеристи веліли скоріше вибиратися, бо наближаються марсіани. Ми чули гарматні постріли біля Гемптон-Корту, але подумали, що це грім. Що означає уся ця чортівня? Адже марсіани не можуть вилізти зі своєї ями, правда?

Мій кузен нічого не міг на це відповісти.

Трохи згодом він зауважив, що якесь занепокоєння передається і пасажирам підземки; недільні екскурсанти почали чомусь завчасно повертатися з усіх південно-західних околиць: з Барнса, Вімблдону, Річмонд-парку, Кью і інших; але ніхто не міг повідомити нічого, крім туманних чуток.

Всі пасажирів, що поверталися з кінцевої станції, здавалося, були чимось стурбовані.

Близько п'ятої години люди, що зібралася на вокзалі, дуже здивувалися через те, що відкрили рух між Південно-Східною та Південно-Західною лініями, зазвичай закритий, а також тому, що з'явилися військові ешелони і платформи з важкими снарядами. Це були снаряди з Вулвіча, призначені для захисту Кінгстона.

Публіка обмінювалася жартами з солдатами: «Вони вас з'їдять», «Йдемо приборкувати звірів», і так далі. Незабаром з'явився загін поліцейських і став очищати вокзал від публіки.

Мій кузен знову вийшов на вулицю.

Дзвони дзвонили на вечірню, і колона дівчат із Армії порятунку йшла співаючи по Ватерлоо-роуд.

На мосту натовп цікавих дивилася на дивну буру піну, яка клаптями пливла вниз за течією. Сонце сідало, вежі Біг-Бена і палати парламенту чітко вимальовувалися на ясному безтурботному небі; воно було золотисте, з червонувато-ліловими смугами.

Говорили, що під мостом пропливло мертве тіло. Якийсь чоловік, який сказав, що він військовий з резерву, повідомив моему кузенові, що помітив на заході сигнали геліографа.

На Веллінгтон-стріт кузен побачив жвавих газетярів, які щойно вибігли з Фліт-стріт з іще сирими газетами, посипаними приголомшливими заголовками.

– Жаклива катастрофа! – вигукували вони навперебій. – Бій під Вейбриджем! Докладний опис! Марсіани відкинуті! Лондон у небезпеці!

Кузену довелося заплатити три пенси за газету.

Тільки тепер він зрозумів, які страшні й небезпечні ці чудовиська.

Він дізнався, що це не просто купка маленьких неповоротких створінь, а розумні істоти, що керують гігантськими механізмами, що вони можуть швидко пересуватися і знищувати все на своєму шляху і що проти них безсилі навіть далекобійні гармати.

Їх описували як «величезні павукоподібні машини, майже сто футів заввишки, здатні пересуватися зі швидкістю експреса і викидати інтенсивний тепловий промінь».

Замасковані батареї, головним чином з польових гармат, були встановлені по дорозі до Лондона. Було помічено п'ять бойових машин, які рухалися до Темзи; одна з них завдяки щасливому випадку була знищена. Зазвичай снаряди не досягали мети і батареї миттєво зміталися тепловим променем.

Згадувалося також про важкі втрати, понесені військами; проте повідомлення були складені в оптимістичному тоні.

Марсіани подекуди були відбиті, виявилось, що вони уразливі. Вони відступили до трикутника, утвореного трьома циліндрами, що впали під Вокінгом. Розвідники з геліографами оточили їх.

Швидко підводили гармати з Віндзора, Портсмута, Олдершота, Вулвіча і навіть з півночі. Між іншим, з Вулвіча було доставлено далекобійні дев'яностоп'ятитонні снаряди, встановлено близько ста шістдесяти гармат, головним чином для захисту Лондона. Ніколи ще в Англії з такою швидкістю і в таких масштабах не проводилася концентрація військових сил.

Сподівалися, що всі наступні циліндри будуть надалі знищуватися особливою надпотужною шрапнеллю, яка вже виготовлена і розсилається.

Положення, говорилося в повідомленні, безсумнівно, серйозне, але населення не повинно піддаватися паніці. Звичайно, марсіани жадливі, але ж їх тільки двадцятьє проти мільйонів людей.

Влада мали всі підстави припускати, що в кожному циліндрі, беручи до уваги розмір, не більше ніж п'ятеро марсіан. Всього, значить, їх було п'ятнадцять. Щонайменше одного було вбито, а може, вже навіть і більше. Населення буде своєчасно попереджено про наближення небезпеки, повідомлялося в газетах, і буде вжито спеціальних заходів для охорони мешканців південно-західних передмість.

Закінчувалося все це запевненнями в тому, що Лондон у безпеці, і твердим сподіванням на те, що уряд впорається з усіма труднощами.

Цей текст був надрукований дуже крупно на ще не просохлому папері, без коментарів.

Цікаво було бачити, розповідав кузен, як безжально весь інший матеріал газети був зім'ятий і урізаний, щоб дати місце цьому повідомленню.

На Веллінгтон-стріт нарозхват розкуповували рожеві аркуші екстреного випуску, а на Стренді вже лунали вигуки цілої армії газетярів. Публіка зіскакувала з омнібусів в гонитві за газетами. Повідомлення схвилювало і стурбувало натовп.

Кузен розповідав, що віконниці магазину географічних карт на Стренді були відчинені і якийсь чоловік у святковому костюмі, у лимонно-жовтих рукавичках квапливо прикріплював до скла вітрини карту Серрею.

Проходячи по Стренду до Трафальгар-сквер із газетою в руці, кузен зустрів біженців із Західного Серрею.

Якийсь чоловік їхав на возі, схожому на візок продавця овочів; серед наваленого домашнього скарбу сиділи його дружина і двоє хлопчиків. Він їхав від Вестмінстерського мосту, а слідом за ним рухалася фура для сіна; на ній сиділи п'ять або шість чоловік, пристойно одягнених, з валізами та вузлами.

Обличчя біженців були перелякані, вони різко відрізнялися від одягнених по-недільному пасажирів омнібусів. Елегантна публіка, висуваючися з кебів, з подивом дивилася на них.

У Трафальгар-сквер біженці нерішуче зупинилися, потім повернули на схід по Стренду.

Потім проїхав чоловік у робочому одязі на старовинному триколісному велосипеді з маленьким переднім колесом. Він був блідий і забруднений.

Мій кузен повернув до Вікторія-стрит і зустрів новий натовп біженців. Йому на думку спало, що він, може побачити мене. Він звернув увагу на незвично велику кількість полісменів, що регулювали рух.

Деякі з біженців розмовляли з пасажирами омнібусів. Один запевняв, що бачив марсіан. «Парові котли на ходулях, кажу вам, і крокують, як люди». Більшість біженців здавалися схвильованими і збудженими. Ресторани на Вікторія-стрит були переповнені біженцями. На всіх кутах юрилися люди, читали газети, збуджено розмовляли або мовчки дивилися на незвичайних недільних гостей. Біженці прибували, і до вечора, за словами кузена, вулиці були схожі на Хай-стрит в Епсомі в день скачок. Мій кузен розпитував багатьох з біженців, але вони давали дуже непевні відповіді.

Ніхто не міг повідомити нічого нового про Вокінг. Хтось запевняв мого кузена, що Вокінг було вщент зруйновано ще минулої ночі.

– Я з Байфліта, – казав він. – Уранці приїхав велосипедист, забігав у кожен будинок і радив тікати. Потім з'явилися солдати. Ми вийшли подивитися: на півдні дим, суцільний дим, і ніхто не приходить звідти. Потім ми почули гул снарядів у Чертсі, і з Вейбриджа повалив народ. Я замкнув будинок і теж пішов геть.

У натовпі було чути нарікання, уряд лаяли за те, що він не здатен був відразу впоратися з марсіанами.

Близько восьмої години в південній частині Лондона ясно чулася канонада. На головних вулицях її заглушав шум руху, але, спускаючись тихими провулками до річці, кузен ясно розчув гул снарядів.

О дев'ятій годині він ішов від Вестмінстера до своєї квартири у Ріджент-парку.

Він дуже хвилювався за мене, розуміючи, наскільки серйозне положення.

Як і я в ніч проти суботи, він заразився військовою істерією. Він думав про біженців, намагався уявити «парові котли на ходулях» сто футів заввишки.

На Оксфорд-стрит проїхало кілька возів з біженцями; на Мерілебон-роуд теж; але чутки поширювалися так повільно, що Ріджент-стрит і Портленд-роуд були, як завжди, повні людей, хоча подекуди обговорювалися останні події.

У Ріджент-парку, як звичайно, під газовими ліхтарями прогулювалися мовчазні парочки.

Ніч була темна і тиха, трохи задушлива; гул снарядів долинав з перервами; після півночі на півдні блиснуло щось на подібне до зірниць.

Кузен читав і перечитував газету, тривога його зростала. Він не міг заспокоїтися і після вечері знову пішов безцільно блукати містом.

Повернувшись, він марно спробував сісти за конспекти.

Він ліг спати після півночі, йому снилося щось лиховісне, але не минуло й двох годин, як його розбудили стукіт дверних молоточків, тупотіння ніг по бруківці, віддалений барабанний бій і дзвони. На стелі спалахували червоні відблиски. Він лежав і не міг зрозуміти, що сталося. Настав день чи всі збожеволіли?

Потім він схопився з ліжка і підбіг до вікна.

Його кімната містилася нагорі; відчинивши вікно, він почув крики з обох кінців вулиці.

З вікон висовувалися і перегукувалися заспані, напіводягнені люди.

– Вони йдуть! – кричав полісмен, стукаючи в двері. – Марсіани наближаються! – І поспішав до наступних дверей.

З казарми на Олбені-стрит чулися барабанний бій і звуки труби; зі всіх церков доносився бурхливий, безладний сполох.

Грюкали двері; темні вікна будинків спалахували жовтими вогниками.

Вулицею щодуху промчала закрита карета, шум коліс пролунав з-за рогу, перейшов в оглушливий гуркіт під вікном і завмер десь далеко.

Слідом за каретою пронеслися два кеби – авангард цілої низки екіпажів, що мчали до вокзалу Чок-Фарм, де можна було сісти в спеціальні поїзди Північно-Західної залізниці.

Мій кузен довго дивився з вікна; він бачив, як полісмени перебігали від дверей до дверей, стукаючи молотком і сповіщаючи ту саму незбагненну новину.

Раптом двері позаду нього відчинилися і увійшов сусід, який займав кімнату навпроти, він був у сорочці, брюках і туфлях, підтяжки бовталися, волосся його було скуйовджене.

– Що за чортівня? – запитав він. – Пожежа? Чому така метушня?

Вони висунулися з вікна, намагаючись зрозуміти, що кричать полісмени. З бічних вулиць повалив народ, зупиняючись купками.

– В чому річ, чорт забирай? – вигукнув сусід.

Мій кузен щось відповів йому і став одягатися, підбігаючи з кожною річчю до вікна, щоб бачити, що відбувається на вулиці.

З-за рогу вискочили газетярі з незвично ранніми випусками газет, кричачи на все горло:

– Лондону загрожує удушення! Укріплення Кінгстона і Річмонда прорвані! Кровава битва в долині Темзи!

Усюди, у квартирах першого поверху, в усіх сусідніх будинках і далі, на інших вулицях, у районі Вестбері-парку і Сент-Панкреса, на заході і на півночі – в Кільберні, Сен-Джонс-Вуді і Гемпстеді; на сході – в Шордічі, Хайбері, Хаггерстоні і Хокстоні; на всій величезній відстані від Ілінга до Істгема, люди, протираючи очі, відчиняли вікна, визирали на вулицю, ставили безцільні запитання і поспішно одягалися.

Перший подих паніки пронісся вулицями. Страх заволодівав містом.

Лондон, який спокійно і бездумно заснув у неділю ввечері, прокинувся ранком у понеділок під загрозою смертельної небезпеки.

Оскільки кузен зі свого вікна не зміг нічого з'ясувати, він спустився вниз і вийшов на вулицю.

Над дахами рожевела зоря. Натовп біженців дедалі збільшувався.

– Чорний дим! – чув він вигуки. – Чорний дим!

Було ясно, що паніка неминуче охопить усе місто. Нерішуче постоявши біля під'їзду, кузен покликав газетяра і купив газету.

Газетяр побіг далі, продаючи газети на ходу по шилінгу, – гротескне поєднання користі й паніки.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=22966611&from=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.